

VILNIAUS UNIVERSITETAS
TEISĖS FAKULTETAS
BAUDŽIAMOSIOS TEISĖS KATEDRA

Gretos Bruzgienė
Neakivaizdinio skyriaus 4 kurso studentė
1 grupė (baudžiamosios teisės specializacija)

MAGISTRO DARBAS

TEMA

**„PREKYBA ŽMONĖMIS: BAUDŽIAMIEJI TEISINIAI IR
KRIMINOLOGINIAI ASPEKTAI“**

„HUMAN TRAFFICKING: LEGAL AND CRIMINOLOGICAL ASPECTS“

Vadovas: lektorius D.STASIULIS

Recenzentas: dr.doc. A.ČEPAS

2008
Vilnius

PLANAS

Įvadas.....	3
I. Prekybos žmonėmis samprata, jos raida.....	5
II. Prekyba žmonėmis kaip baudžiamojo įstatymo uždrausta veika.....	10
1. Prekybos žmonėmis objektyvieji požymiai.....	12
1.1. Objektas. Nukentėjusysis.....	12
1.2. Veika.....	16
1.3. Nusikaltimo padarymo būdai.....	19
2. Prekybos žmonėmis subjektyvieji požymiai	24
2.1. Nusikaltimo subjektas.....	24
2.2. Subjektyvioji pusė.....	26
2.2.1. Kaltė.....	27
2.2.2. Tikslas kaip būtinas nusikaltimo sudėties požymis	27
2.2.3. Kaltės ir tikslo nustatymo problemos	27
3. Prekybą žmonėmis kvalifikuojantys požymiai ir jų charakteristika.....	28
3.1. Veika dviem arba daugiau asmenų.....	28
3.2. Veika dalyvaujant organizuotoje grupėje.....	29
3.3. Veika siekiant įgyti nukentėjusiojo asmens organą, audinio arba ląstelių.....	29
4. Prekybos žmonėmis santykis su kitomis baudžiamajame įstatyme numatytomis susijusiomis nusikalstamomis veikomis	30
5. Prekybos žmonėmis kriminalizavimo įvertinimas.....	31
III. Prekybos žmonėmis kriminologinė charakteristika	
1. Prekyba žmonėmis pasaulyje ir Lietuvoje.....	33
2. Prekybos žmonėmis sąryšis su organizuotu nusikalstamumu, nelegalia migracija, prostitucijos verslu, dokumentų klastojimu, pinigų plovimu.....	36
3. Prekybos žmonėmis priežastys.....	43
4. Prekybos žmonėmis aukos viktimologinė charakteristika.....	46
5. Prekybos žmonėmis prevencija Lietuvoje.....	52
Išvados.....	56
Naudotų šaltinių sąrašas.....	59
Santrauka.....	62
Summary.....	63

IVADAS

Nagrinėjamos problemos aktualumas. Prekyba žmonėmis – tai vienas iš sunkiausių organizuotų nusikaltimų, grėsmingai plintantis visuose pasaulio regionuose. Teigiama, kad kasmet pasaulyje prekybos žmonėmis aukomis tampa 600–800 tūkst. vyrų, moterų ir vaikų, dauguma jų parduodami seksualiniam išnaudojimui.

Lietuva – Europos ir pasaulio dalis, taigi ši problema neaplenkė ir jos. Ekspertų vertinimu kasmet iš Baltijos šalių parduodama 2000-3000 asmenų, daugiau nei pusė jų - iš Lietuvos. Nepaisant valstybės institucijų ir įstaigų, nevalstybinių ir tarptautinių organizacijų pastangų prekybos žmonėmis mastas grėsmingai didėja. Įstojus į ES buvo tikėtasi, kad prekybos žmonėmis mastas Lietuvoje sumažės. Kol kas stebimas net atvirkštinis procesas: aukų skaičius auga, kai kuriose šalyse jis įgauna katastrofiškas išraiškas. Nevyriausybinių organizacijų duomenimis 2004 metais buvo nustatyti 53 atvejai, 2005 m. – 134 atvejai, 2006 m. – 101 atvejis. Kaip matyti, nustatytų atvejų skaičius yra daug mažesnis, nei spėjama. Už prekybą žmonėmis nuteistų asmenų skaičiai yra dar mažesni. Norint išsiaiškinti šių reiškinų priežastis, būtina visapusiškai išanalizuoti prekybos žmonėmis kriminologinius ir teisinius aspektus.

Temos originalumas ir naujumas. Iki šiol Lietuvos autoriai daugiausiai nagrinėjo atskirus prekybos žmonėmis aspektus, jų darbuose daugiausia dėmesio skiriama prekybos žmonėmis situacijos ir prevencijos, taip pat atitikties tarptautiniams teisės aktams analizei. Šiame darbe prekybos žmonėmis reiškinys analizuojamas visapusiškai, nagrinėjama jo samprata, analizuojama prekyba žmonėmis kaip baudžiamojo įstatymo uždrausta veika, nagrinėjami jos sudėties požymiai. Darbo naujumą ir praktinę reikšmę padidina Lietuvos teismuose nagrinėtų baudžiamųjų bylų dėl prekybos žmonėmis analizė, nurodomos teismų praktikos ydingos ir teigiamos kryptys. Trečiojoje dalyje aptariamas prekybos žmonėmis ryšys su organizuotu nusikalstamumu ir kitomis nusikalstamomis veikomis, nagrinėjamos prekybos žmonėmis priežastys, aptariamas aukos elgesio ir prekybos žmonėmis latentiško ryšys, taip pat Lietuvoje taikomos prevencinės ir postvencinės priemonės.

Tyrimo tikslas: išanalizuoti prekybos žmonėmis kriminologinius ir baudžiamuosius teisinius aspektus, atskleidžiant prekybos žmonėmis kriminologinę charakteristiką, išanalizuojant šios nusikalstamos veikos sudėties požymius bei susijusią teismų praktiką.

Objektas: prekybos žmonėmis apraiškos Lietuvoje bei pasaulyje, baudžiamąją atsakomybę už prekybą žmonėmis numatančios normos.

Metodai: Siekiant užsibrėžto tikslo tyrimo eigoje kompleksiškai buvo naudojami teoriniai bei empiriniai mokslinio tyrimo metodai.

Atskleidžiant prekybos žmonėmis santykį su kitomis nusikalstamomis veikomis bei prekybos žmonėmis problemas buvo naudojami sisteminės analizės, lyginamasis, istorinis, abstrakcijos, lingvistinis, teleologinis, loginis, apibendrinimo ir kiti metodai.

Darbe naudojamas lyginamasis metodas nulėmė tai, kad darbe lyginamas prekybos žmonėmis mastas skirtingose užsienio šalyse.

Mokslinės literatūros analizės dėka buvo susipažinta su jau atliktomis kai kurių prekybos žmonėmis aspektų analizėmis bei kriminologiniais tyrimais. Pasinaudojant jau atliktų tyrimų rezultatais, įmanoma pasiekti geresnių rezultatų ir tuo patenkinti mokslinio darbo naujumo kriterijų.

Istorinis metodas buvo naudojamas siekiant atskleisti prekybos žmonėmis istorinius aspektus skirtingose istorinio vystymosi pakopose.

Abstrakcijos metodo pagalba darbe atskleista prekybos žmonėmis samprata, išskirti pagrindiniai požymiai, išsiaiškinta jų esmė.

Lingvistinis metodas buvo taikomas aiškinant kai kurių LR BK ir mokslinėje literatūroje vartojamų sąvokų tikrąją prasmę.

Loginis ir apibendrinimo metodai pasitelkti apibendrinti analizuotai teorinei ir praktinei tyrimo medžiagai bei išvadoms formuluoti.

Pagrindinis tyrimo metu taikytas empirinis tyrimo metodas – dokumentų analizė. Šis metodas buvo naudojamas tiriant Lietuvos Respublikos ir tarptautinius teisės aktus.

Darbo šaltiniai. Pagrindinius darbo šaltinius sudaro Lietuvos Respublikos ir tarptautiniai teisės aktai, teismų praktika bei mokslinė literatūra.

I. PREKYBOS ŽMONĖMIS SAMPRATA, JOS RAIDA

Lietuvos baudžiamajame įstatyme norma, baudžianti už prekybą žmonėmis, atsirado tik 1998¹ metais, tačiau tarptautiniu lygmeniu šia problema buvo susirūpinta jau seniai. Pasaulyje buvo priimta dešimtys įvairių konvencijų, deklaracijų ir rezoliucijų, skirtų prekybos žmonėmis problemai. Prekybos žmonėmis sampratos raidos istorija yra daugiau nei šimto metų senumo.

Istorijoje prekybai žmonėmis pradžia davė prekyba vergais ir daugelį amžių žmonija tai laikė normaliu reiškiniu. Senovės Romoje vergas buvo laikomas daiktu (*servus, homo, manicipium*)².

Paminėtina, kad pirmoji sutartis, kurioje pasmerkta prekyba vergais, buvo Sudaryta 1814 metais tarp Prancūzijos ir Britanijos³.

Pirmieji nagrinėjamo reiškinio apibrėžimai atsirado 1904 metais ir 1910 metais trylikos valstybių sudarytuose tarptautiniuose susitarimuose dėl bendradarbiavimo kovojant su prekyba baltosiomis vergėmis. Šiuose dokumentuose „baltoji vergija“ apibrėžta kaip amoraliais tikslais moterų išnaudojimas kitų asmenų aistrai tenkinti, tačiau pabrėžiama, jog suaugusių moterų išnaudojimas siejamas su prievarta, apgaule ir piktnaudžiavimu padėtimi jų atžvilgiu. Mergaičių (pagal 1910 m. konvenciją – tai moterys iki 20 metų) išnaudojimas patenka į „baltosios vergijos“ kategoriją net ir be minėtų poveikio priemonių panaudojimo jų atžvilgiu⁴.

Svarbią reikšmę turėjo 1921 m. rugsėjo 30 d. Ženevoje priimta Tarptautinė konvencija dėl kovos su prekyba moterimis ir vaikais, tačiau joje iš esmės pakartojamas anksčiau pateiktas apibrėžimas papildant jį nuostata, kad išnaudojimo aukomis gali būti abiejų lyčių vaikai⁵.

1926 m. rugsėjo 25 d. priimtos konvencijos dėl vergovės 1 straipsnyje nurodyta, kad vergovė – tai padėtis ar būklė asmens, su kuriuo elgiamasi iš dalies arba visiškai kaip su nuosavybe. Antroje šio straipsnio dalyje pateikiama vergų prekybos definicija, kurios objektyvieji požymiai iš esmės atitinka šiuolaikinės prekybos žmonėmis objektyviuosius požymius. Vergų prekyba buvo suprantama kaip veiksmai, susiję su a) asmens pagrobimu; b) įsigijimu; c) įsigijimu turint tikslą asmenį perduoti, išmainyti; d) disponavimu siekiant jį pavergti. Tačiau iš esmės skiriasi nusikaltimo tikslas: šioje konvencijoje minima žmonių prekyba turint tikslą paversti žmogų vergu, t. y. visiškai ar iš dalies elgtis su juo kaip su daiktu (1 str. 1 d.)⁶.

1933 m. spalio 11 d. Tarptautinė konvencija dėl kovos su prekyba pilnametėmis moterimis šį kriminalinį reiškinį apibūdino kaip amoraliais tikslais moterų teikimą, suviliojimą ar įtraukimą

¹ Valstybės žinios, 1998 07 29 Nr. 67-1937.

² Girard Paul Frederic. Romėnų teisė. T.1. Kaunas, 1931. P.134.

³ Achkurst Michael, Malanezuk Peter. Šiuolaikinės tarptautinės teisės įvadas. Vilnius, 2000. P. 48.

⁴ Oleg Fedosiuk. Prekyba žmonėmis baudžiamajame teiseje ir teismų praktikoje. Teisė 2005 (54). P. 72

⁵ Ten pat.

⁶ Žmogaus teisės. Tarptautinių dokumentų rinkinys. Vilnius, 1993. P.126.

kitų asmenų aistrai tenkinti kitoje šalyje, net jei tai daroma jų sutikimu⁷. Šioje konvencijoje pateiktas apibrėžimas faktiškai ištrynė skirtumus tarp prekybos moterimis ir pelnymosi iš jų prostitucijos.

Vėliau vis daugiau dėmesio pradėta skirti žmogaus teisių ir laisvių apsaugai, taip pat jo pažeistų teisių gynybai. Įsigalėjo žmonių lygybės, nediskriminavimo, asmens neliečiamybės, judėjimo laisvės ir kiti teisės principai, įtvirtinti tarptautiniuose ir nacionaliniuose teisės aktuose. Jungtinių tautų 1948 m. gruodžio 10 d. paskelbtos Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos 4 straipsnis skelbė, kad “niekas negali būti laikomas vergijoje ar nelaisvas: visų formų vergija ir prekyba vergais draudžiama”⁸.

Vis dėlto, prekybos žmonėmis samprata buvo identifikuota tik kaip prostitucijos eksportas ir neapimdavo moterų išnaudojimo neperžengiant vienos šalies teritorijos ribų. Minėtą požiūrį į seksualinį išnaudojimą pratęsė 1949 m. JTO konvencija dėl kovos su žmonių prekyba ir trečiųjų asmenų išnaudojimu prostitucijos tikslais⁹, neteisėtomis paskelbdama visas dalyvavimo kitų asmenų prostitucijoje formas. Prie baustinių veikų konvencijoje buvo priskirta: 1) anksčiau suformuluotas prekybos žmonėmis nusikaltimas, t. y. amoraliais tikslais asmens teikimas, suviliojimas ar įtraukimas kitų asmenų aistrai tenkinti, net jei tai daroma jo sutikimu, patikslinant, kad a) auka gali būti ne vien moteris, bet apskritai *asmuo*; b) prekyba žmonėmis nebūtinai susijusi su aukos išvykimu į kitą šalį; 2) kito asmens išnaudojimas prostitucijai, net jei tai daroma jo sutikimu; 3) viešnamių laikymas, vadovavimas jam ar jo sąmoningas finansavimas; 4) patalpų ar kitų vietų suteikimas ar išnuomojimas kitų asmenų prostitucijai. Atsižvelgiant į tai, kad daugelio šalių įstatymai nedraudžia nei pačios prostitucijos, nei veiklos ją organizuojant galima teigti, kad šios konvencijos tikslų pasiekti nepavyko. Kita vertus, minėta konvencija turėjo įtakos tolesnei prekybos žmonėmis sampratos raidai tuo aspektu, kad negalima sureikšminti išnaudojamo asmens sutikimo, prekyba žmonėmis nebūtinai susijusi su jų gabenimu iš vienos šalies į kitą, išnaudojami gali būti abiejų lyčių asmenys¹⁰.

Svarbi ir 1956 m. konvencija „Dėl vergovės ir į vergovę panašių institutų bei papročių panaikinimo“, kurioje išplėstas 1926 m. konvencijoje dėl vergovės pateiktas vergovės apibrėžimas – jis papildytas sąvokomis „pavergimas už skolas, baudžiavinė padėtis ir santuokinė vergija“. Jungtinių Tautų 1926 m. ir 1956 m. vadinamosios vergijos konvencijos prie prekybos žmonėmis sampratos formavimo prisidėjo tuo požiūriu, kad suformulavo šiuolaikinės vergijos ir prekybos

⁷ Oleg Fedosiuk. Prekyba žmonėmis baudžiamojoje teisėje ir teismų praktikoje. Teisė 2005 (54). P. 73.

⁸ Žmogaus teisės: Tarptautinių dokumentų rinkinys. Vilnius, 1993. P. 10.

⁹ Convention for the Suppression of the Traffic in Persons and of the Exploitation of the Prostitution of Others. Prieiga per internetą <http://193.194.138.190/html/menu3/b/33.htm> [Žiūrėta 2008-04-04]

¹⁰ Oleg Fedosiuk. Prekyba žmonėmis baudžiamojoje teisėje ir teismų praktikoje. Teisė 2005 (54). P. 72.

vergaus sampratas. Vergija, pagal šias konvencijas, tai – asmens statusas arba padėtis, kai jo atžvilgiu iš dalies ar absoliučiai taikomi įgaliojimai, palyginami su nuosavybės teise¹¹. Prekybos vergais samprata apėmė visokį disponavimą vergu (įgijimą, pardavimą, keitimą, gabenimą), taip pat žmogaus pagrobimą, įgijimą ar disponavimą juo turint tikslą įstumti į vergiją. Prie šiuolaikiškos prekybos žmonėmis sampratos formavimo prisidėjo ir konvencijų formuluotės, draudžiančios žmogaus palikimą kreditoriaus kontrolėje kaip skolos grąžinimo garanto (*angl.* debt bondage), situacijas, kai tėvai parduoda ar atiduoda dukrą į santuoką be teisės atsisakyti, kai moteris paveldima po vyro mirties, kai tėvai parduoda ar atiduoda vaiką kitiems asmenims jo išnaudojimo tikslais¹².

Tolesnis prekybos žmonėmis sampratos raidos etapas siejamas su paskutiniu XX amžiaus dešimtmečiu. Pirmiausia paminėtina Pekino deklaracija ir Pekino veiksmų platforma, priimta IV pasaulio moterų konferencijoje (Pekinas, 1995 m. rugsėjo 4–15 d.). Tarp daugelio kitų buvo diskutuojama ir prekybos žmonėmis problema. Nors Pekino veiksmų platforma remiasi 1949 m. konvencija, tačiau paliko ir savo indėlį prekybos žmonėmis sampratos formavime: buvo priimta nuostata, kad prekyba žmonėmis apima ne vien žmogaus išnaudojimą prostitucijai, bet ir kitas išnaudojimo sritis, pavyzdžiui, priverstinį darbą ir priverstines santuokas¹³.

Dešimtojo dešimtmečio pradžioje vis daugiau dėmesio kovai su prekyba žmonėmis pradėjo skirti Europos Sąjungos institucijos. Tuo metu tarptautiniu lygmeniu buvo naudojamos skirtingos prekybos žmonėmis sampratos – vieni apibrėžimai siejo šį kriminalinį reiškinį tik su aukų gabenimu iš vienos šalies į kitą jų išnaudojimo tikslais¹⁴, kiti tokio požymio nenurodydavo. Vienuose apibrėžimuose išnaudojimo sritys buvo ribojamos prostitucija ir kitu seksualiniu išnaudojimu, kituose buvo įtvirtintas platesnis požiūris, apimantis ir priverstinį darbą, ir kitas išnaudojimo sritis. Kita vertus, visi apibrėžimai vienaip ar kitaip įtvirtindavo nuostatą, kad šis nusikaltimas nebūtinai yra susijęs su atvira prievarta, ir kad auka gali būti įtraukta į išnaudojimą apgaule, spaudimu, intrigomis, pasinaudojant sunkia jos padėtimi ir kt., o vaikų atžvilgiu šis poveikis yra ar jo nėra apskritai neturi juridinės reikšmės¹⁵.

Naujų vėjų formuojantis prekybos žmonėmis sampratai įpūtė Europos Tarybos Ministrų komiteto 2000 m. gegužės 19 d. rekomendacija Nr. R(2000)11 „Dėl veiksmų prieš prekybą

---

¹¹ Ten pat.

¹² Supplementary Convention on the Abolition of Slavery, the Slave Trade, and Institutions and Practices Similar to Slavery. Prieiga per internetą <http://www.unhchr.ch/html/menu3/b/30.htm> [žiūrėta 2008-04-04]

¹³ Oleg Fedosiuk. Prekyba žmonėmis baudžiamojoje teisėje ir teismų praktikoje. Teisė 2005 (54). P. 74

¹⁴ Bendrieji Veiksmai (97/154/TVR), Tarybos priimti remiantis Europos Sąjungos sutarties K.3 straipsniu dėl kovos su nelegalia prekyba žmonėmis ir seksualiniu vaikų išnaudojimu. Prieiga per internetą <http://eurlex.europa.eu/Notice.do?mode=dbl&lng1=en.lt&lang=&lng2=cs.da.de.el.en.es.et.fi.fr.hu.it.lt.lv.mt.nl.pl.pt.sk.sl.sv.&val=221539:cs&page=&hwords=null> [žiūrėta 2008-04-08]

¹⁵ Oleg Fedosiuk. Prekyba žmonėmis baudžiamojoje teisėje ir teismų praktikoje. Teisė 2005 (54). P. 74.

žmonėmis seksualinio išnaudojimo tikslais¹⁶, kurioje prekyba žmonėmis apibrėžiama kaip išnaudojimo tikslais atliekamas teisėtas ar neteisėtas asmens parūpinimas (angl.*procurement*), tokio asmens išnaudojimo, gabenimo ar migravimo organizavimas, net jei tai daroma jo sutikimu; prieš nukentėjusįjį naudojamos šios poveikio priemonės: fizinė prievarta, grasinimai, apgaulė, piktnaudžiavimas padėtimi arba pasinaudojimas aukos pažeidžiamumu. Apibrėžime taip pat pažymima, kad prekybos žmonėmis nusikaltimas gali būti padarytas tiek fizinio, tiek juridinio asmens.

Neabejotinai svarbiausias ir šiuolaikiškiausias tarptautinis kovos su prekyba žmonėmis aktas yra 2000 m. lapkričio 15 d. priimtas JTO konvenciją prieš tarptautinį nusikalstamumą papildantis protokolas „Dėl prekybos žmonėmis, ypač moterimis ir vaikais, prevencijos, sustabdymo bei baudimo už vertimąsi ja“, dar vadinamas Palermo protokolu.¹⁷ Šį dokumentą pasirašė beveik 100 valstybių. Lietuvos Respublikos Seimas jį ratifikavo 2003 m. balandžio 22 d. Galima teigti, kad šis dokumentas suformulavo baigtinę prekybos žmonėmis sampratą, kuri apjungė kone visus anksčiau minėtus apibrėžimus, apibendrinė įvairių tarptautinių organizacijų požiūrį į šią problemą. Protokolo 3 straipsnyje pateiktą prekybos žmonėmis apibrėžimą perėmė ir Europos Sąjunga 2002 m. liepos 19 d. priėmusi ES Tarybos pagrindų sprendimą dėl kovos su prekyba žmonėmis¹⁸.

Protokole (o vėliau ir minėtame ES Tarybos sprendime) buvo suformuluotas universalus prekybos žmonėmis apibrėžimas, apimantis įvairias žmogaus išnaudojimo sritis – tiek seksualinį išnaudojimą, per kurį šis kriminalinis reiškinys aktyviausiai pasireiškia, tiek ir kitas jau žinomas ir galbūt atsirasiančias sritis. Be to, apibrėžime nebeminimas valstybės sienų kirtimas kaip būtinas prekybos žmonėmis požymis, įtvirtinta nuostata, neleidžianti sureikšminti aukos sutikimo būti išnaudojamai. Kita vertus, apibrėžime reikalaujama tam tikro piktavališko poveikio aukai (nuo prievartos iki papirkimo), kuris turėtų tapti prekybos žmonėmis atribojimo nuo panašių veiku kriterijumi. Pati definicija pasižymi nuoseklia logika, ko negalima pasakyti apie dažną anksčiau pateiktą apibrėžimą. Šalys, pasirašiusios Protokolą, tarp jų ir Lietuvos Respublika, įsipareigojo kriminalizuoti prekybą žmonėmis visa apimtimi ir vykdyti griežtą baudžiamąją politiką kovojant su šiuo kriminaliniu reiškiniu. Apibendrinant prekybos žmonėmis apibrėžimą, pateiktą Protokolo dėl

---

¹⁶ Recommendation No. R (2000) 11 of the Committee of Ministers to member states on action against trafficking in human beings for the purpose of sexual exploitation. Prieiga per internetą <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=355371&BackColorInternet=9999CC&BackColorIntranet=FFBB55&BackColorLogged=FFAC75> [Žiūrėta 2008-04-06].

¹⁷ Valstybės žinios // 2003 Nr. 49-2157.

¹⁸ 2002 m. liepos 19 d. ES Tarybos pagrindų sprendimas dėl kovos su prekyba žmonėmis Nr. 2002/629/TVR Prieiga per internetą <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32002F0629:LT:HTML> [žiūrėta 2008-04-06]

prekybos žmonėmis 3 straipsnyje ir atkartotą ES Tarybos sprendimo 1 straipsnyje galima išskirti keturis svarbiausius šiuolaikinės prekybos žmonėmis sampratos elementus:

1. Prekyba žmonėmis – tai sandoris, kurio objektas yra žmogus ir kuris sudarytas siekiant išnaudoti tą žmogų. Protokole minimos šios sandorių rūšys – asmens verbavimas, pervežimas, priėmimas, perdavimas ir slėpimas. ES Tarybos sprendime papildomai minimi apsikeitimas kontrole kito asmens atžvilgiu ar jos perleidimas. Taigi prekyba žmonėmis gali pasireikšti kaip kaltininko sandoris tiek su pačiu išnaudojamu asmeniu (pvz., jo užverbavimas), tiek su trečiaisiais asmenimis (pvz., perdavimas, pervežimas ir kt.).

2. Išnaudojimo sritys gali būti įvairios – prostitucija ar kitoks seksualinis išnaudojimas, priverstinis darbas, vergija ar į vergiją panaši veikla, tarnystė organų pašalinimas. ES Tarybos sprendime patikslinta, kad seksualinis išnaudojimas apima ir išnaudojimą pornografijai. Taigi definicija sieja šį reiškinį ne tik su vienos lyties asmens (moterų) išnaudojimų prostitucijos tikslams, bet ir su kitomis visuomeninio gyvenimo sritimis, kuriose gali būti prekiaujama žmonėmis.

3. Prekyba žmonėmis – tai nusikaltimas, susijęs su tam tikru poveikiu nukentėjusiajam, kuris leidžia šį asmenį įtraukti į išnaudojimą arba jį kontroliuoti. Šis poveikis gali pasireikšti fizine ir psichine prievarta, pagrobimu, bet tuo neapsiriboja ir apima net ir tokius būdus įtraukti asmenį į išnaudojimą, kaip apgaulė, piktnaudžiavimas padėtimi ar aukos pažeidžiamumu, mokant ar priimant pinigus ar kitą naudą, kad būtų gautas kito tą žmogų kontroliuojančio asmens sutikimas siekiant išnaudoti. ES Tarybos sprendime patikslintas piktnaudžiavimo pažeidžiamumu požymis. Ši poveikio priemonė rodo prekybos žmonėmis buvimą, kai nukentėjusysis neturi tikro ar jam priimtino pasirinkimo, kaip tik pasiduoti tam piktnaudžiavimui.

4. Išankstinis prekybos žmonėmis aukos sutikimas atlikti su ja nurodytus veiksmus (būti išnaudojamai) nėra juridškai reikšmingas, jeigu šis sutikimas gautas naudojant bent vieną minėtą poveikio priemonę. Su tuo sunku nesutikti, kadangi, toks „sutikimas“ paprastai tik rodo beviltišką aukos padėtį dėl jos ekonominių nepriteklių, kitų nepalankiai susiklosčiusių asmeninio gyvenimo aplinkybių. Tuo tarpu sandoris dėl vaiko, t. y. asmens iki 18 metų, išnaudojimo pripažįstamas prekyba žmonėmis net ir tada, jei nebuvo anksčiau išvardyto poveikio, kadangi nepilnamečiai, dėl savo socialinės ir psichologinės brandos blogiau nei suaugusieji geba valdyti emocijas, jausmus, racionaliai įvertinti savo pasirinkimus, poelgių padarinius ir nesugeba realiai suvokti „pasiūlymo“ turinio. Todėl asmenys, pasinaudoję nepilnamečio psichinės-fizinės brandos trūkumais ar jo beviltiška padėtimi, turėtų būti traukiami baudžiamojon atsakomybėn už prekybą žmonėmis.

Tarptautiniuose dokumentuose įtvirtinta prekybos žmonėmis samprata perkelta į paskutinę LR BK 147 straipsnio, reglamentuojančio baudžiamąją atsakomybę už šį nusikaltimą, redakciją.

II. PREKYBA ŽMONĖMIS KAIP BAUDŽIAMOJO ĮSTATYMO UŽDRAUSTA VEIKA

Pirmąkart Lietuvos baudžiamajame kodekse baudžiamoji atsakomybė už prekybą žmonėmis ir su tuo susijusias veikas buvo nustatyta 1998 m. liepos 2 d. įstatymu¹⁹, Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą papildant 131³ straipsniu. Tuo pačiu įstatymu pakeičiant ir Lietuvos Respublikos baudžiamąjo kodekso 81 ir 35 straipsnius, kuriuose prekyba žmonėmis priskiriama prie sunkių nusikaltimų ir už ją nustatyta privaloma bausmė – turto konfiskavimas.

Lietuvoje prekybos žmonėmis norma Baudžiamajame kodekse nuo 1998 m. (priėmimo) iki dabar keitėsi du kartus. Greta bendrosios normos, naujajame Baudžiamajame kodekse įtraukta ir speciali norma, skirta apsaugoti asmenis, nesulaukusius 18 metų amžiaus, t. y. vaikus, – BK 157 straipsnis. 2005 m. birželio 23 d. įstatymu²⁰ Baudžiamasis kodeksas papildytas dar viena specialiąja norma – 147-1 straipsniu, numatančiu atsakomybę už asmenų išnaudojimą priverstiniam darbui.

Prekybos žmonėmis normos raidos LR BK lyginamoji lentelė

	1998 m. redakcija (1313 str.)	2000 m. redakcija (147 str.)	2005 m. redakcija (147 str.)
Veikos	Asmens pardavimas arba kitoks perleidimas arba asmens įgijimas Taip pat asmens gabenimas prostitucijai į Lietuvą arba už Lietuvos ribų	Pardavė, pirko arba kitaip perleido ar įgijo asmenį	Pardavė pirko kitaip perleido arba įgijo asmenį Verbavo Gabeno Laikė nelaisvėje
Būdai			(1) Panaudodamas fizinį smurtą ar (2) grasinimus arba (3) kitaip atimdamas galimybę priešintis arba (4) pasinaudodamas nukentėjusiojo asmens priklausomumu ar (5) pažeidžiamumu arba (6) panaudodamas apgaulę arba (7) sumokėdamas pinigus ar (8) suteikdamas kitokią turtinę

¹⁹ Valstybės žinios: 1998 07 29 Nr.67-1937

²⁰ Valstybės žinios. 2005, Nr.81-2945.

			naudą asmeniui, kuris faktiškai kontroliuoja nukentėjusį asmenį
Tikslas:	Turint tikslą: Jį seksualiai išnaudoti priversti užsiimti prostitucija arba gauti materialinę ar kitokią asmeninę naudą	Turėdamas tikslą: gauti turtinės ar kitokios asmeninės naudos	Jeigu kaltininkas žinojo arba siekė: Nukentėjęs asmuo būtų įtrauktas į prostituciją arba būtų pelnomasi iš šio asmens prostitucijos arba jis būtų išnaudojamas pornografijai ar priverstiniam darbui
2 dalis	Pakartotinai Nepilnamečio atžvilgiu Grupės iš anksto susitarusių asmenų Itin pavojingo recidyvisto	nėra	Veiką padarė 2 ar daugiau asmenų Dalyvaujant organizuotoje grupėje Siekiant įgyti nukentėjusio asmens organą, audinį arba ląstelių
Juridinio asmens atsakomybė	nėra	nėra	Už šiame straipsnyje numatytas veikas atsako ir juridinis asmuo
Bausmė	1 d. – laisvės atėmimu nuo 4 iki 8 metų; 2 d. – laisvės atėmimu nuo 6 iki 12 metų	Laisvės atėmimas iki 8 metų	1 d. – laisvės atėmimu nuo 2 iki 10 metų; 2 d. – laisvės atėmimu nuo 4 iki 12 metų

Kaip matyti, lyginant su ankstesnėmis redakcijomis, dabartinė dispozicija numato daugiau alternatyvių veikų (pardavė, pirkė, kitaip perleido, įgijo, verbavo, gabeno, laikė), taip pat papildomą objektyvųjį požymį – veikos padarymo būdą (panaudodamas fizinį smurtą ar grasinimus arba kitaip atimdamas galimybę priešintis, arba pasinaudodamas nukentėjusio asmens priklausomumu ar pažeidžiamumu, arba panaudodamas apgaule, arba sumokėdamas pinigus ar suteikdamas kitokią turtinę naudą asmeniui, kuris faktiškai kontroliuoja nukentėjusį asmenį), bei subjektyviuosius požymius (kaltininkas žinojo arba siekė, kad nukentėjęs asmuo būtų įtrauktas į prostituciją ar būtų pelnomasi iš šio asmens prostitucijos arba jis būtų išnaudojamas pornografijai ar priverstiniam darbui). Be to, atsižvelgiant į tarptautinių dokumentų reikalavimus buvo nustatyta baudžiamoji atsakomybė ir juridiniam asmeniui.

Toliau detaliam nagrinėjama šio nusikaltimo sudėtis.

1. PREKYBOS ŽMONĖMIS OBJEKTYVIEJI POŽYMIAI

1.1. OBJEKTAS. NUKENTĖJUSYSIS

Nors nėra lengva suvokti, kad žmogus turintis valią, tampa preke ir kaip ji galima parduoti, tačiau prekyba žmonėmis yra nusikaltimas laisvei, o tai reiškia, kad laisvės pažeidimo mechanizmo atskleidimas yra esminis klausimas.

Laisvės pažeidimo mechanizmą prekybos žmonėmis nusikaltime geriausiai atspindi sąvoka „*laisvę varžanti kontrolė*“. Neteisėtas disponavimas kitu asmeniu, taip pat sandorio, kurio objektas yra žmogus, sudarymas siekiant naudoti savaimė reiškia žmogaus išnaudojimą. Prekyba žmonėmis gali pasireikšti kaip kaltininko sandoris tiek su pačiu išnaudojamu asmeniu (pvz., jo užverbavimas), tiek ir su trečiaisiais asmenimis (pvz., perdavimas, pervežimas ir kt.). O. Fedosiukas, kalbėdamas apie tokį sandorį su žmogumi, pažymi, kad auka sandorio metu patenka į kito asmens laisvę varžančią kontrolę arba perduodama iš vieno asmens kontrolės į kito asmens kontrolę. Taigi žmogaus įgijimas-perleidimas prekyboje žmonėmis gali būti dvejopas:

1) Kaltininkas įgyja (perka ar kitaip) arba perleidžia (parduoda ar kitaip) iki šiol laisvą žmogų. Šiuo atveju auka visiškai ar iš dalies praranda laisvę tik sandorio metu. Žmogus paprasčiausiai gali būti pagrobtas, taip pat papirktas, apgautas, įtikintas ar kitaip užverbuotas. Pvz., mergina gali būti užverbuota dirbti prostitute;

2) Kaltininkas įgyja (perka ar kitaip) arba perleidžia (parduoda ar kitaip) jau visiškai ar sąlyginai nelaisvą žmogų, kai sandorio metu auka tik keičia savo „savininką“. Pvz., suteneris parduoda prostitutę kitam suteneriui.

Būtina atkreipti dėmesį, kad laisvės kontrolė, į kurią patenka auka įgijimo-perleidimo metu, turi būti pastovaus, tęstinio pobūdžio. Tik tokia kontrolė leidžia išnaudoti žmogų. Sandoris vienkartiniam išnaudojimui neatitinka prekybos žmonėmis prasmės²¹.

Baudžiamojoje teisėje laisvė, kaip saugomas gėris, suprantama dviem aspektais: kaip fizinė žmogaus laisvė ir kaip jo valios laisvė. *Fizinė žmogaus laisvė* pasireiškia kaip galimybė daryti kūno judesius, judėti erdvėje, pasirinkti savo buvimo vietą. *Žmogaus valios laisvė* reiškia jo galimybę pasirinkti savo elgesio variantą, kitaip sakant, pažeisti kito žmogaus valios laisvę reiškia versti jį elgtis taip, kaip nori kaltininkas.²²

Nusikalstami sandoriai su žmonėmis visada susiję su neteisėta kito asmens laisvės kontrole, kuri ir leidžia kaltininkui disponuoti kitu žmogumi. Prekybos žmonėmis normos turinys leidžia padaryti išvadą, kad aukos laisvės kontrolė gali būti tiek tiesioginė, tiek ir netiesioginė.

²¹ Fedosiuk O. Prekyba žmonėmis kaip nusikaltimas laisvei // Jurisprudencija. 2003. T. 45(37). P. 91.

²² Ten pat. P. 90.

Tiesioginė kito asmens laisvės kontrolė gali pasireikšti kaip kito asmens laikymas nelaisvėje arba kaip jo kontroliavimas naudojant psichinę prievartą, apgaulę, manipuliuojant vaiku, psichiškai nesveiku asmeniu²³. Fizinės ir valios laisvės pažeidimas tokioje kontrolėje yra akivaizdus, todėl jį lengviau įrodyti. Tačiau prekyboje žmonėmis daug dažniau pasitaiko netiesioginės asmens kontrolės atvejų, kuri pirmiausia pažeidžia asmens valios laisvę, o pats laisvės pažeidimo mechanizmas nėra akivaizdus, todėl ir sunkiau įrodinėjamas, pvz., suteneris kontroliuoja prostitutę, darbdavys – nelegalų darbuotoją, nelegalių migrantų gabentojas – gabenamuosius, ir pan. Tai savotiška laisvę varžančios kontrolės forma, kuomet ji grindžiama ne prievarta, bet tam tikru kaltininko ir aukos susitarimu, kai auka sutinka būti kontroliuojama. Ši netiesioginė laisvės kontrolė, leidžianti išnaudoti žmogų, paprastai būdinga nelegalioms veiklos sritims, nes būtent patekimas į įstatymo nereguliuojamas verslo ir paslaugų sritis sudaro sąlygas išnaudoti žmogų, elgtis su juo kaip su preke. Lietuvoje tarp tokių sričių pirmiausia paminėtinas prostitucijos verslas, kuris natūraliai suponuoja tokius aukos ir kaltininko santykius, kai galima kalbėti apie laisvę varžančią kontrolę, net ir nesant akivaizdžios prievartos. Pvz., prostitucija besiverčianti moteris paprastai negali palikti savo sutenerio siūlydama jam kreiptis į teismą dėl žalos kompensacijos. Toks išėjimas beveik neišvengiamai reikštų prievartos panaudojimą prieš ją. Prekeiviai moterimis, norėdami išgauti jos sutikimą vykti į užsienį prostitucijai, dažnai ją tiesiog paperka – duoda pinigų, perka rūbus, o po to jau neleidžia jai pasitraukti, kol ji “neatidirbs skolos”. Laisvę varžanti kontrolė gali būti būdinga ir kitoms nelegalioms sritims, pvz., žmonių gabenimui į užsienį nelegaliam darbui, nelegalių migrantų, o kartais ir vietinių gyventojų nelegaliam įdarbinimui, pagaliau organizuotos nusikalstamos grupės kartais pavergia prasiskolinusį asmenį, paverčia jį faktiniu vergu. Galimos ir tokios išnaudojimo sritys, kai nukentėjusieji “savanoriškai” atiduoda savo laisvę į išnaudotojų rankas, pvz., pornografijos gaminimas, nelegalus sportas ir pan.

Tarp svarbių aplinkybių, bylojančių apie laisvę varžančią kontrolę, be prievartos panaudojimo faktų, paminėtina ir tai, kad auka įtraukta į išnaudojimą apgaunant dėl nelegalaus darbo pobūdžio ir sąlygų, atlyginimo dydžio, apribojama jos judėjimo laisvė, pasisavinami jos tapatybės dokumentai, kontroliuojamas jos kasdienis gyvenimas, užblokuojami socialiniai kontaktai. O nelegalus aukų įvežimas į šalį ir naudojimas šia jų nelegalia padėtimi savaime rodo tai, kad žmonių laisvė yra suvaržyta.

Tačiau praktikoje laisvės suvaržymas yra sunkiai įrodomas dalykas. Tai rodo faktas, kad daugeliu atvejų išteisinamųjų nuosprendžių priėmimą lemia byloje nenustatyti nukentėjusiesiems taikyti laisvės suvaržymai, kurie yra būtini norint asmenį pripažinti kaltu pagal LR BK 147 str.

---

²³ Fedosiuk O. Prekyba žmonėmis baudžiamojoje teisėje ir teismų praktikoje. Teisė 2005 (54). P. 77.

Pvz., Kauno apygardos teismas 2005-04-25 nuosprendžiu (b. b. Nr. 46-20/05) išteisino kaltinamuosius G. Smirnovą (veika J. P. atžvilgiu) ir O. Enkrist (veikos L. K., J. D., J. K. atžvilgiu) pagal LR BK 24 str. 4 d. ir 147 str., H. Lašą – pagal LR BK 24 str. 3 d., 147 str. (veikos L. K., J. D. atžvilgiu), nes nepadaryta veika, turinti šio nusikaltimo požymių. Teismas pažymėjo, jog bendrininkų tyčia iš esmės buvo nukreipta į sąvadavimą, pinigai už merginų parūpinimą buvo mokami kaip pasipelnymo iš prostitucijos avansas, merginos tokia veikla užsiėmė savo iniciatyva, joms nebuvo taikomos laisvės suvaržymo priemonės. Toje pačioje byloje V. Makauskas buvo išteisintas iš kaltinimo pagal LR BK 147 str. (veika J. K. atžvilgiu) ir veika kvalifikuota pagal LR BK 24 str. 6 d. ir 307 str. 1 d., nes, kaip pažymėjo teismas, kaltinamojo tyčia nukreipta į pagalbą sąvadaujant prostitucijai, laisvės suvaržymo sąlygos, būdingos prekybai žmonėmis, pagal sandorį nebuvo aptartos, jos nenustatytos. Nenustačius K. S. laisvę varžančių sąlygų, jos perleidimo teismas taip pat nelaikė prekyba žmonėmis, todėl O. Enkrist, H. Lašas ir D. Raštytinienė pagal LR BK 147 str. taip pat buvo išteisinti.

Yra žinoma, kad nemaža nukentėjusiųjų nuo prekybos žmonėmis dalis (Lietuvoje tai dažniausiai būna prostitucijai parduotos moterys) sutinka su prekiautojų pasiūlymu verstis prostitucija ir tam vykti į užsienį. Apžvelgus konkrečias bylas matyti, kad nusikaltėliai dažnai taiko nesmurtinius verbavimo būdus ir neslepia nuo merginų, kad joms teks dirbti prostitutėmis. Analizuojant teismų praktiką pastebėta, kad paprastai nukentėjusios patvirtina faktą, jog savo noru buvo užverbuotos verstis prostitucija. Kriminologinių tyrimų duomenimis, vos apie 23 proc. moterų į užsienį buvo išvežtos apgaule, didžioji dauguma puikiai žinojo, kokį darbą dirbs²⁴. Todėl teisiamųjų suole atsidūrę kaltininkai dažnai ginasi, jog tik padėjo merginoms realizuoti jų planus.

Tačiau, pagal JTO apibrėžimą²⁵, atvejais, jei auka sutiko būti išnaudojama, tačiau jos sutikimas buvo išgautas panaudojant bent vieną iš veikos padarymo būdų, į aukos sutikimą neturi būti atsižvelgiama ir dėl to išnaudojimas netampa teisėtu, t.y. tokiomis sąlygomis išgautas sutikimas tiesiog praranda juridinę reikšmę. Analizuojant teismų praktiką pastebėta, kad merginų argumentus, jog vyko į užsienį savo noru teismai atmeta: kartais daromos nuorodos į prekybos žmonėmis sampratą tarptautinėje teisėje²⁶, kartais argumentuojama tuo, kad prostitucija suponuoja laisvę varžančius santykius²⁷. Kai kuriuose nuosprendžiuose šis aspektas iš viso neaptariamas.

Dėl būtinumo nustatyti nukentėjusiesiems taikytus laisvės suvaržymus, norint veiką kvalifikuoti pagal LR BK 147 str., yra pasisakęs ir LAT baudžiamojoje byloje (b. b. Nr. 2K-332).

---

²⁴ Prekyba žmonėmis: prevencija, aukų apsauga, problemos, sprendimo būdai. Vilnius: Lietuvos žmogaus teisių centras, 2006. P.39.

²⁵ Valstybės žinios // 2003 Nr. 49-2157.

²⁶ Vilniaus apygardos teismo b.b. Nr. 1-2352003; Nr. 1-99/2003; Nr. 1-60/2004; Nr. 1-94/2004.

²⁷ Šiaulių apygardos prokuratūros IT Nr. 14-1-261/2005

LAT, 2006-03-28 išnagrinėjęs G. Derkač baudžiamąją bylą, pažymėjo, kad veika gali būti kvalifikuojama kaip LR BK 147 str. numatytas nusikaltimas tik nustačius, kad žmogaus laisvė buvo pažeista. Nenustačius, kad laisvė buvo suvaržyta, veika pagal LR BK 147 str. negali būti kvalifikuojama. Tokiu atveju tik gali būti sprendžiamas baudžiamosios atsakomybės klausimas už vienos iš LR BK 307 str. numatytų veikų padarymą. Apeliacinės instancijos teismas išvada, kad sandoriui pavykus pirkėjai galėtų visiškai kontroliuoti E. K., grindė „analogiškų bylų praktika“. LAT teisėjų kolegija pažymėjo, kad toks įrodinėjimo būdas baudžiamojoje teisenoje neleistinas, nusikalstamos veikos požymiai kiekvienoje byloje turi būti įrodomi toje byloje surinktais duomenimis. Kolegija nurodė, kad informacija apie tai, kas tam tikrais atvejais atsitinka prostitucija užsienio valstybėse užsiimančioms moterims, nėra pakankamas pagrindas daryti išvadą, kad E. K. valia nagrinėjamu atveju buvo palenkta. Byloje nuteistosios veiką kvalifikuojant pagal LR BK 147 str. privaloma konstatuoti, kad nukentėjusiosios E. K. asmens laisvė buvo suvaržyta, palenkiant jos valią bent vienu iš LR BK 147 str. (2005 m. birželio 23 d. redakcija) dispozicijoje nurodytų valios palenkimo būdų.

Neteisingai suprasta ši kasacinė nutartis gali paskatinti praktikos nukrypimą neteisinga kryptimi ir prekybos žmonėmis sampratą iškreipti pernelyg sureikšminant aukos sutikimą būti išnaudotai ir ignoruojant minėtų tarptautinių dokumentų nuostatas, kad aukos sutikimas būti išnaudojamai neturi reikšmės, jei buvo panaudotas, bent vienas iš būdų, pavyzdžiui, smurtas, apgaulė, pasinaudojimas pažeidžiamumu ir pan.

Štai Šiaulių apygardos teismas 2006 m. rugsėjo 19 d. nuosprendžiu (b.b. Nr. 1-56-300/2006), pasiremdamas minėta kasacine nutartimi, išteisino A.K. ir A.J. dėl prekybos žmonėmis ir veiką perkvalifikavo į pelnymsi iš kito asmens prostitucijos, nors pagal nukentėjusiosios parodymus verbuojant ji buvo apgaudinėjama dėl uždarbio, darbo sąlygų, taip pat užverbuota ji buvo kontroliuojama ir pan. Šiaulių apygardos teismas argumentavo, kad nukentėjusioji A.T. pati sutiko važiuoti į Londoną dirbti prostitute, jos laisvė nebuvo suvaržyta, nes ji naudojosi judėjimo laisve, jos atžvilgiu kaltinamieji A.K. ir A.J. nenaudojo fizinio smurto ar grasinimų. Taigi ši nutartis akivaizdžiai prieštarauja tarptautinių dokumentų nuostatoms.

Minėta kasacinė nutartis išties suformulavo tokią prekybos žmonėmis priešingumo laisvei taisyklę, kad normoje nurodytu būdu turi būti palenkta aukos valia. Priešingu atveju veika neatitinka prekybos žmonėmis požymių. Tačiau nutartyje išdėstytas požiūris nereikalauja, kad prieš auką būtinai būtų smurtaujama (nors būtent tai pabrėžta aptartame Šiaulių apygardos teismo nuosprendyje). Palenkti aukos valią įmanoma ir nesmurtiniais būdais nurodytais normoje: apgaulė, pasinaudojimu priklausomumu ir pažeidžiamumu. Prekybos žmonėmis priešingumą laisvei rodo

tokie faktai, kad verbavimo, gabenimo, pirkimo-pardavimo, taip pat kitokio įgijimo-perleidimo metu auka nebuvo laisva apsisprendama, nes, pavyzdžiui:

- aukai buvo sakoma netiesa apie būsimą darbą, uždarbį, darbo sąlygas;
- auka buvo papirkinėjama, iš jos buvo reikalaujama gražinti į ją investuotus pinigus, taip darant ją priklausomą;
- auka sutiko būti išnaudojama dėl sunkios materialinės padėties, šeimos asocialumo, socialinės atskirties, sutrikusio intelekto, priklausomybės nuo narkotikų
- buvo paimti aukos asmens dokumentai ir ji neturėjo galimybės persigalvoti ir laisvai pasitraukti, buvo naudojama tuo, kad auka nemokėjo vietinės kalbos, auka buvo instrukuojama dėl konspiracijos, bendravimo su kitais asmenimis;
- prekeiviai elgėsi aukos atžvilgiu nepagarbiai, begėdiškai apžiūrinėjo, taip bauginami ir žemindami orumą;
- kiti faktai, rodantys užverbuoto asmens įstūmimą į normaliam gyvenimui nebūdingą ir laisvei plačiąja prasme prieštaraujančią padėtį, kai žmogus iš tikrųjų nėra laisvas apsispręsti²⁸.

Štai Šiaulių apygardos teismas byloje Nr. 1-51-154/2007, priimdamas apkaltinamąjį nuosprendį prekyba žmonėmis kaltinamo asmens atžvilgiu, konstatavo, kad: D.Š. veika parduodant R.G. teisingai kvalifikuota pagal Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 147 straipsnį (2000 09 26 BK redakcija, galiojusi iki 2005 06 30 įstatymu Nr. X-272 priimtos redakcijos, įsigaliojusios 2005 06 30), kadangi byloje buvo neginčijamai nustatyta, jog D.Š. pažeidė nukentėjusiosios R.G. laisvę, pasinaudodamas nukentėjusiosios R.G. bejėgiška padėtimi dėl jos sveikatos būklės (diagnozuotas mišrus emocijų ir elgesio sutrikimas, t.l., b.1.112), socialinės padėties (apribotos tėvų teisės, laikoma specialioje globos įstaigoje – t.l., b.1.107-110) ir nepilnametystės (gimusi 1980 01 28), palenkė nukentėjusiosios valią ir pardavė ją turėdamas tikslą, kad R.G. būtų įtraukta į prostituciją“. Tokie teismo argumentai yra geros praktikos ir teisingo prekybos žmonėmis normos interpretavimo pavyzdys.

Nukentėjusysis. Nukentėjusiuoju pagal šią normą gali būti tik pilnametis asmuo, t. y. sulaukęs 18 metų, kadangi analogiškai veiksmai, kai auka yra nepilnametis arba mažametis asmuo, kvalifikuojami kaip vaiko pirkimas ar pardavimas pagal BK 157 straipsnį.

1.2. VEIKA

Nagrinėjamame straipsnyje įvardytos net septynios alternatyvios veikos: a) žmogaus pardavimas arba kitoks perleidimas; b) žmogaus pirkimas arba kitoks įgijimas; c) verbavimas; d)

---

²⁸ Fedosiuk O. Prekybos žmonėmis nusikaltimo normos naujausios redakcijos (2005 m. birželio 23 d.) aiškinimo ir taikymo problemos. Jurisprudencija. 2007. T. 8(98). P.59.

gabėnimas; e) laikymas nelaisvėje. Nusikalstamos veikos gali bŭti padaromos tik aktyviais veiksmais, t. y. veikimu. Šiuo atžvilgiu diskutuotina veika yra laikymas nelaisvėje, kuri, atrodytŭ, galėtŭ bŭti padaroma ir neveikimu, kadangi asmuo nieko nedaro, o tik priešingai, tarkim, neatrakina durŭ ir neišleidžia uždarytŭ asmenŭ. Tačiau, vadovaujantis Lietuviŭ kalbos ŭodynu, viena iš „laikymo“ reikšmiŭ, tinkančių analizuojamai temai, yra „turėti, kad nenukristŭ, neištrŭktŭ“²⁹, tai rodo, kad kaltininkas turi kažką aktyviai daryti, stengtis, kad auka neištrŭktŭ, ir tai reiškia aktyvŭ veikimŭ. Toliau nagrinėjamos įvardytos veikos atskirai.

Aiškinant pardavimo-pirkimo, įgijimo-perleidimo sandorius šios nusikalstamos veikos kontekste negalima remtis atitinkamomis Civiliniame kodekse nustatytomis taisyklėmis. Straipsnio dispozicijoje išvardinti išnaudojamieji sandoriai aiškunami kaip kontrolės kito asmens atžvilgiu įgijimas ar perleidimas³⁰.

Pardavimas – sandoris, sudarytas išnaudojimo tikslais, kuomet auka perleidžiama už atlygį kitam asmeniui, pavyzdžiui, sumokant konkrečią pinigŭ sumŭ. Nusikaltimas laikomas baigtu nuo sandorio sudarymo momento, t. y. pirkėjui įgijus konkretŭ asmenį ir turint galimybę juo disponuoti.

Pirkimas yra priešingas pardavimui sandoris, kuomet pirkėjas, įsigyjantis ŭmogŭ išnaudojimo tikslais, įgyja šio asmens laisvę varžančią kontrolę ir už tai sumoka šaliŭ sutartŭ atlygį. Nusikaltimo baigtumas tapatus pardavimui.

Kitoks perleidimas apima bet kokį įmanomŭ sandorį, išskyrus pardavimŭ, kurio metu vienas asmuo perleidžia, o kitas asmuo įgyja ŭmogŭ. Tai gali bŭti asmens padovanojimas, perleidimas už skolas, skolos grŭžinimas, panauda, nuoma ir daugelis sandoriŭ, kuriŭ esmė yra ta, kad auka vieno asmens perleidžiama kontroliuoti kitam asmeniui. Kitaip įgyti ŭmogŭ įmanoma jį pagrobus, užverbavus, gavus iš kito asmens kontrolės, paslėpus.

Verbavimas, kaip prekybai ŭmonėmis būdinga veika, pasireiškia kito ŭmogaus skatinimu (pavyzdžiui, įtikinėjimu, pažadais, siŭlymais, taip pat apgaule ir pan.) atlikti veiksmus (pavyzdžiui, duoti sutikimŭ, pasirašyti sutartį, vykti į ŭsienį ir t.t.), kurie vėliau leis tŭ ŭmogŭ išnaudoti. Asmuo gali bŭti verbuojamas slepiant arba neslepiant fakto, kad jis bus išnaudojamas. Verbudamas kaltininkas siekia patraukti, nusamdyti, sutelkti potencialiŭ aukŭ bet kuriai iš galimŭ išnaudojimo formŭ: įtraukiant į prostituciją, kad bŭtŭ pelnomasi iš aukos prostitucijos, išnaudojant pornografijai, priverstiniam darbams ar siekiant įgyti aukos organŭ, audinį arba lŭsteliŭ transplantacijai. Daŭniausiai pasitaikantys verbavimo būdai – skelbimai laikraščiuose, internete (darbo, mokslo

²⁹ Dabartinės lietuviŭ kalbos ŭodynas. Vilnius, 2000.

³⁰ Fedosiuk O. Prekybos ŭmonėmis nusikaltimo normos naujausios redakcijos (2005 m. birželio 23 d.) aiškino ir taikymo problemos. Jurisprudencija. 2007. T. 8(98). P.55

užsienyje pasiūlymai), pasiūlymai per SMS žinutes, per pažįstamus ar gimines, nelegalias turizmo, įdarbinimo ar mokslo užsienyje agentūras, pažinčių tarnybas, fiktyvias santuokas, specialius agentus (profesionalių verbuotojus)³¹. Galima išskirti du pagrindinius merginų verbavimo būdus: grupinį (šokėjos, modelių agentūros, turistų grupės) ir individualų. Individualus verbavimas gali būti: atsitiktinis, kai ieškoma bet kokios merginos, kurią būtų galima apgauti gražiais pažadais apie „gerą darbą užsienyje“ (pvz., per skelbimus laikraščiuose ir pan.), arba tikslinis (personalizuotas), kai nusižiūrima konkreči mergina (dažnai iš asocialios šeimos arba turinti materialinių problemų) ir verbuojama būtent ta mergina³².

Nusikaltimo baigtumui nustatyti nebūtina, kad nukentėjusysis būtų užverbuotas, pakanka paties verbavimo proceso.

Gabenimas - tai išnaudojimo tikslais atliekamas žmogaus transportavimas iš vienos vietos į kitą. Gabenimas apima bet koki asmens perkėlimą iš vienos vietos į kitą naudojant bet kokias galimas transporto priemones: pervežant kelių transportu, geležinkeliu, oro ar jūrų transportu, taip pat lydėjimas kelionėje traukiniu ar lėktuvu ir pan. Asmuo gali būti gabenamas ne tik į tą vietą, kur jis bus išnaudojamas, bet ir į kitą vietą, pvz., parodyti galimam pirkėjui, apgyvendinti prieš gabenant į užsienį ir pan. Tai gali būti daroma vienos šalies ribose arba iš vienos šalies į kitą. Veika baigta pradėjus gabenti asmenį, t.y. nereikia įrodyti, kad asmuo buvo kažkur nugabentas.

Laikymas nelaisvėje suprantamas kaip išnaudojimo tikslais asmens laikymas tokiomis sąlygomis, kai jis negali daryti fizinių judesių (pavyzdžiui, asmuo surišamas, užkemšama burna) arba judėti erdvėje (pavyzdžiui, asmuo uždaromas, užrakinamas kokioje nors patalpoje) ar pasirinkti savo buvimo vietos (pavyzdžiui, auka viešnamyje turi teisę judėti laisvai, tačiau apsauga neleidžia palikti jo teritorijos. Nusikalstamu laikomas kito asmens laikymas nelaisvėje prieš jo valią ar jo sutikimu. Sutikimas būti laikomam nelaisvėje nepanaikina galimybės inkriminuoti šią veiką, nes svarbu yra ne tai, kaip nukentėjusysis vertina situaciją, bet objektyvūs jo negalėjimas pasirinkti savo buvimo vietos.³³ Visais atvejais nusikaltimas laikomas baigtu nuo laikymo nelaisvėje pradžios.

Skiriasi nuomonės dėl prekybos žmonėmis nusikaltimo sudėties. Išsakyta nuomonė, kad dalis veikų, pavyzdžiui, pirkimas, pardavimas, yra materialios, kita dalis, pavyzdžiui, verbavimas, gabenimas, yra formalios³⁴, dėl ko atitinkamai skiriasi ir įrodinėtini požymiai, nes materialių sudėčių atveju būtina įrodyti pasekmes ir priežastinį ryšį tarp asmens padarytos veikos ir kilusių

³¹ Burda R., Gruodytė E., Krikščiūnas R. Prekybos žmonėmis nusikaltimų tyrimo metodika. Vilnius: Tarptautinė migracijos organizacija, 2007. P.15.

³² Ten pat. P. 48–49.

³³ Fedosiuk O. Prekybos žmonėmis nusikaltimo normos naujausios redakcijos (2005 m. birželio 23 d.) aiškinimo ir taikymo problemos. Jurisprudencija. 2007. T. 8(98). P.55

³⁴ Burda R., Gruodytė E., Krikščiūnas R. Prekybos žmonėmis nusikaltimų tyrimo metodika. Vilnius: Tarptautinė migracijos organizacija, 2007. P.15

pasekmių, o formalių sudėčių atveju pakanka nustatyti tik patį veikos faktą. Vis dėlto labiau paplitusi nuomonė yra ta, kad prekybos žmonėmis sudėtis yra formalioji ir jos baigtumo momentas siejamas ne su padariniais, o su veika, t.y. pirkimo-pardavimo ar kitokio perleidimo sandorio sudarymu, verbavimo, gabenimo, laikymo nelaisvėje pradžia³⁵.

Analizuojant teismų praktiką pastebėta, kad teisiamesiems dažnai inkriminuojama pasikėsimo stadija. Teismai motyvuoja šią stadiją tuo, kad žmogaus pirkimo-pardavimo sandoris taikant nusikalstamos veikos imitavimo modelį yra kontroliuojamas teisėsaugos institucijų pareigūnų ir nėra realus. Su tuo galima sutikti, kai pareigūnai tariamai parduoda žmogų kaltininkui – nors ir įrodytas pinigų sumokėjimo faktas toks pirkimas rodo tik pasikėsimą sudaryti sandorį. Tačiau teismai kartais kvalifikuoja veiką kaip pasikėsimą net ir tada, kai kaltininkai parduoda tariamiems pirkėjams realiai užverbuotas moteris³⁶ arba nesėkmingai gabena tokias moteris į užsienį³⁷. Taigi kartais teismai nemato užverbavimo fakte baigto nusikaltimo.

Atlikti kriminologiniai tyrimai rodo, kad dažniausiai prekybos žmonėmis nusikaltimas Lietuvoje pasireiškia aukos pardavimu, pirkimu ir perleidimu³⁸.

1.3. NUSIKALTIMO PADARYMO BŪDAI

Prekybos žmonėmis normoje privalomas ir dar vienas iš objektyviosios pusės požymių – būdas. Nusikaltimo būdas yra visuma veiksmų, kuriais (1) įtariamasis rengiasi nusikaltimui, (2) kuriais jis padaro jį ir (3) kuriais jis slepia nusikaltimą. BK 147 straipsnio 1 dalyje įvardijami net septyni alternatyvūs nusikaltimo padarymo būdai: fizinis smurtas, grasinimai, kitoks atėmimas galimybės priešintis, apgaulė, pasinaudojimas asmens priklausomumu, pasinaudojimas asmens pažeidžiamumu, apgaulės naudojimas, pinigų sumokėjimas ar kitokios turtinės naudos suteikimas asmeniui, kuris faktiškai kontroliuoja nukentėjusį asmenį. Norint inkriminuoti prekybą žmonėmis, pakanka nustatyti bent vieną iš įvardytų būdų. Šis požymis leidžia atriboti prekybą žmonėmis nuo kitų nusikalstamų veikų, turinčių ir kai kurių prekybos žmonėmis požymių: pavyzdžiui, nuo pelnytos iš kito asmens prostitucijos, įtraukimo į prostituciją, išnaudojimo priverstiniam darbui ir kt. Nutraukti prekybos žmonėmis ikiteisminiai tyrimai rodo, kad veikos būdas yra vienas iš sunkiausiai įrodomų požymių.

³⁵ Fedosiuk O. Prekybos žmonėmis nusikaltimo normos naujausios redakcijos (2005 m. birželio 23 d.) aiškinimo ir taikymo problemos. *Jurisprudencija*. 2007. T. 8(98). P.56

³⁶ Vilniaus apygardos teismo b.b. Nr. 1-199/2003.

³⁷ Lazdijų raj. apylinkės teismo b.b. Nr. 1-043-01, Nr. 1-088-05/02.

³⁸ Burda R., Gruodytė E., Krikščiūnas R. *Prekybos žmonėmis nusikaltimų tyrimo metodika*. Vilnius: Tarptautinė migracijos organizacija, 2007. P.31.

Dauguma šių požymių yra naudojami ir kitų nusikalstamų veikų sudėtyse. Toliau šie prekybos žmonėmis sudėties požymiai nagrinėjami atskirai.

Fizinio smurto naudojimas. Fizinis smurtas teismų praktikoje suprantamas kaip tyčiniai veiksmai, kuriais pažeidžiamas nukentėjusiojo asmens kūno neliečiamumas, žmogaus kūno audinių ar organų anatomicinis vientisumas arba jų funkcijos. Tai gali būti smūgių sudavimas į įvairias kūno vietas tiek rankomis, tiek kojomis arba naudojant įvairias papildomas priemones (peilį, aštrius, kietus daiktus ir kt.), asmens prispaudimas, mušimas, rankų užlaužimas, smauginimas, tąsymas už plaukų ir kiti panašūs veiksmai. Prie fizinio smurto priskiriamas ir priverstinis alkoholio, narkotinių, psichotropinių medžiagų ar žmogaus valią paveikiančių vaistų sugirdymas ir pan.³⁹ Pavyzdžiui, vienas asmuo laiko aukai rankas, o kitas tuo metu prievarta suleidžia narkotines medžiagas. Naudojant fizinį smurtą, priklausomai nuo pasekmių, aukai gali būti sukeliamas fizinis skausmas arba padaromas nežymus sveikatos sutrikdymas, nesunkus sveikatos sutrikdymas, sunkus sveikatos sutrikdymas arba net nužudymas. Fizinis smurtas gali būti naudojamas įbauginimo tikslais, kerštaudamas už nepaklusnumą, tenkindamas savo iškreiptus norus ir pan.⁴⁰ BK 147 straipsnis apima ir papildomai nereikia kvalifikuoti fizinio smurto arba sveikatos sutrikdymo (135-140 str., išskyrus 135 str. 2 d.).

Grasinimų naudojimas. Grasinimas gali būti apibrėžtas kaip pavojingas tyčinis poveikis kito žmogaus psichikai verčiant bijoti (bauginant), kad dėl tolesnių grasinančio asmens veiksmų ar neveikimo atsirastų tam tikros neigiamos pasekmės. Nusikaltimo subjektas grasinimus gali išsakyti tiesiogiai arba įvairiomis užuominomis. Grasinimas gali būti išreikštas žodžiu, gestu, mimika, kūno kalba garsiu rėkimu, ginklo, peilio ar kito panašios paskirties daikto rodymu, turto naikinimu, nuolatiniais naktiniais skambučiais, asmens atviru sekimu, baimės keliančios aplinkos sukūrimu ir kt.. Grasinimo paskirtis prekyboje žmonėmis yra priversti aukai savo valią ir užtikrinti jos elgesio kontrolę.

Kitaip atimant galimybę priešintis. Analogiškas požymis yra išaiškintas Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimo “Dėl teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose” 9 punkte, taip pat 2005 m. birželio 23 d. nutarime “Dėl teismų praktikos vagystės ir plėšimo baudžiamosiose bylose”.

Aiškinant sistemiškai šis požymis turėtų apimti atvejus, kai nusikaltimo subjektas aukos valios laisvei įveikti panaudoja būdus, kurie neatitinka prieš tai aptartų būdų, t.y. fizinio smurto panaudojimo ar grasinimų, tačiau jais iš aukos atimama galimybė priešintis. Pritaikant minėtus

³⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimas Nr. 49 „Dėl teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose“.

⁴⁰ Fedosiuk O. Prekybos žmonėmis nusikaltimo normos naujausios redakcijos (2005 m. birželio 23 d.) aiškinimo ir taikymo problemos. Jurisprudencija. 2007. T. 8(98). P.55,

išaiškinimus prekybos žmonėmis normai, galima teigti, kad kitoks atėmimas galimybės priešintis prekyboje žmonėmis gali pasireikšti kaip migdomųjų ar kitokių žmogaus valią paralyžiuojančių vaistų, narkotinių ar psichotropinių medžiagų sugirdymas nukentėjusiajam be jo žinios ar apgaule, nesmurtinis laisvės atėmimas, pavyzdžiui uždarymas patalpoje, taip pat surišimas nenaudojant smurto, netrikdančių sveikatos dujų papurškimą, užmigdymą ir kitus panašius būdus, kai nevartojamas smurtas. Jeigu aukai prievarta sugirdomi svaigalai ar suleidžiami narkotikai, tai yra fizinio smurto naudojimas. Kai pati auka savanoriškai geria alkoholį ar vartoja narkotikus, o kaltininkas apsvaigusia auka pasinaudoja, tai nėra nagrinėjamas nusikaltimo būdas.⁴¹ Šio požymio aiškinimo ribos nėra nusistovėjusios ir priklauso nuo konkrečios bylos aplinkybių.

Pasinaudojimas nukentėjusio asmens priklausomumu. Tai specifinė psichinės prievartos rūšis, kuomet aukai tiesiogiai arba užuominomis leidžiama suprasti, kad norint išvengti tam tikrų nemalonumų ji privalo paklusti kaltininko, nuo kurio priklauso, valiai. Asmens priklausomumas reiškia aukos priklausymą nuo kaltininko, t.y. kai nukentėjusiojo gerovė (padėtis) priklauso nuo kaltininko valios, ir tuo pačiu pastarojo galimybę daryti psichologinį spaudimą potencialiai aukai, kad pastaroji sutiktų vykdyti kaltininko reikalavimus. Baudžiamajoje teisėje laikoma, kad priklausomumas turi būti teisinio pobūdžio, kai tarp aukos ir kaltininko yra susiklostę teisiniai, įstatymo reglamentuojami santykiai, suponuojantys šalių teises ir pareigas. Tokie santykiai susiklosto tarp darbdavių ir darbuotojų, viršininkų ir pavaldinių, globėjų ir vaikų, sutuoktinių, dėstytojų ir studentų, medikų ir pacientų. Pavyzdžiui, nepilnametė gyvena globos namuose, o vienas iš globos namų darbuotojų, turėdamas tam tikrą viršenybę prieš auką, tuo naudojasi, arba auką išnaudoja patėvis ar kiti asmens teisėti rūpintojai ar globėjai.

Prekyboje žmonėmis pasinaudojimas priklausomumu gali pasireikšti ir kaip piktnaudžiavimas faktiškai susiklosčiusia ir juridškai neapibrėžta padėtimi, pvz. jaunos moters priklausomu nuo jos akyse didelį autoritetą turinčio vyresnio brolio, įkalbėjusio ją įsitraukti į prostituciją⁴². Pasinaudojimas priklausomumu gali pasireikšti tiesioginiu spaudimu arba netiesiogiai pateikiant įvairias užuominas. Visais atvejais asmens priklausomumas reiškia tai, kad asmens padėtis (situacija) priklauso nuo kaltininko geranoriškumo.

Pasinaudojimas pažeidžiamumu galima aiškinti kaip piktavališką pasiūlymą žmogui, kuris dėl sunkios padėties priverstas jį priimti. ES Tarybos sprendime jis (angl. *abuse of a position of vulnerability*) apibrėžiamas kaip padėtis, kai nukentėjusysis neturi kito jam priimtino pasirinkimo

---

⁴¹ Burda R., Gruodytė E., Krikščiūnas R. Prekybos žmonėmis nusikaltimų tyrimo metodika. Vilnius: Tarptautinė migracijos organizacija, 2007. P.17.

⁴² Fedosiuk O. Prekybos žmonėmis nusikaltimo normos naujausios redakcijos (2005 m. birželio 23 d.) aiškinimo ir taikymo problemos. Jurisprudencija. 2007. T. 8(98). P.56

kaip tik pasiduoti tam išnaudojimui⁴³. Pažeidžiamumą gali lemti tiek fizinis ar psichinis bejėgiškumas (teismų praktikoje ši būklė siejama su asmens amžiumi, fizine arba psichine liga ir kitomis būklėmis, dėl kurių jis negali pasipriešinti kaltininkui⁴⁴), tiek ir socialiniai veiksniai, pavyzdžiui sunki materialinė padėtis, dideli turtiniai įsipareigojimai, socialinė atskirtis, asociali šeima, prasta sveikata, buvimas užsienyje, nelegalus teisinis statusas ir kt. Taigi, kaip pažeidžiamumas turėtų būti suvokiami tokie atvejai, kai kaltininkas, pasinaudojęs, pavyzdžiui, sunkia aukos materialine padėtimi, pasiūlo jai vykti į užsienį dirbti prostitute, o pastaroji, neturėdama kito pasirinkimo, pasiūlymą priima. Aukos pažeidžiamumą gali rodyti tokie požymiai kaip: darbo neturėjimas, menkas išsilavinimas, gyvenimas kaime, nepilnametystė, blogi santykiai su tėvais, pareiga išlaikyti vaikus, pareiga prižiūrėti senyvus tėvus, aukos priklausomybė nuo tėvų ir savarankiškumo troškimas. Pagal šį požymį prekyba žmonėmis galima pripažinti žmogaus įtraukimą į išnaudojimą kaip skolos likvidavimo būdą, kaip būdą ištrūkti iš skurdo, asocialios šeimos ir pan.

Apgaulės naudojimas. Šis požymis prekyboje žmonėmis taip pat yra specifiskas ir neretai naudojamas prekiaujant žmonėmis. Dažniausiai apgaulė naudojama verbuojant ir pasireiškia kaip suklaidinimas dėl esminių aplinkybių, turinčių reikšmės nukentėjusiojo apsisprendimui. Paprastai asmenys (dažniausiai merginos) yra klaidingai informuojamos dėl būsimo darbo pobūdžio, darbo ir gyvenimo sąlygų, atlyginimo, galimybių sugrįžti atgal, pavyzdžiui, kaltininkas aukas suklaidina nurodydamas, kad reikės dirbti viešbučiuose, baruose, fabrikuose, tačiau nuvykus į vietą paaiškėja, kad merginai teks teikti klientams sekso paslaugas. Apgaulė reiškia aukos suklaidinimą ir gali pasireikšti įvairiomis formomis – netikrų žinių pranešimu, tiesos nutylėjimu, melagingais pažadais, pavyzdžiui, teikiant klaidingą informaciją, suklastotus dokumentus, pažymas, naudojantis pagalba asmenų, kuriais auka pasitiki, nutylint svarbius aukos apsisprendimui duomenis ir pan. Pagal šį požymį prekyba žmonėmis galima pripažinti įtraukimą į išnaudojimą suklaidinant dėl būsimo darbo pobūdžio arba sąlygų, atlyginimo dydžio ir pan. Tačiau praktikoje tai labai sunku įrodyti. Kaip pavyzdys galėtų būti tokia reali situacija, kai verbuodamas mergina verbuotojas jai žada, kad jai asmeniškai bus sudarytos geresnės darbo sąlygos, kad ji galės pasirinkti klientus, kad ji uždirbs daug daugiau nei kitos merginos, nes verbuotojui taip pažadėjo būsimas merginos šeimnininkas. Tačiau merginai papuolus pas šeimnininką nieko panašaus neatsitinka. Teoriškai verbuotojui turėtų būti inkriminuojama prekyba žmonėmis padaryta panaudojant apgaulę, tačiau šis gintųsi, kad šeimnininkas jam tikrai visa tai buvo pažadėjęs, bet savo pažadų neįvykdė. Taigi neįrodžius, kad

⁴³ Europos Sąjungos Tarybos 2002 m. liepos 19 d. pagrindų sprendimas dėl kovos su prekyba žmonėmis (2002/629).

⁴⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimas Nr. 49 „Dėl teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose“

verbuotojas žinojo, jog išskirtinės sąlygos merginai tikrai nebus sudarytos, šiam asmeniui inkriminuoti LR BK 147 straipsnio nebūtų galima.

Sumokant pinigus ar suteikiant kitokią turtinę naudą asmeniui, kuris faktiškai kontroliuoja nukentėjusį asmenį. Tai yra atvejai, kai auka nuperkama iš asmens, kuris ją kokiu nors būdu kontroliuoja. Šis žmonių pirkimo būdas ypač populiarus trečiojo pasaulio šalyse, kur gausios šeimos skursta, o tėvai dalį savo vaikų parduoda prekeiviams žmonėms, kad galėtų išlaikyti likusius. Vis dėlto šį požymį sunku paaiškinti atsižvelgiant į ankstesnių požymių ir visos normos struktūrą. “Sumokėjimo” požymis tarsi iškrenta, nes jis labiau atitinka veiką nei jos padarymo būdą, nors paminėtas tarp poveikio aukai būdų. Savo turiniu šis požymis sutampa su asmens pirkimo ar kitokio įgijimo požymiais. Be to šis veikos padarymo būdas apskritai skiriasi nuo kitų, nes nerodo jokio piktavališko poveikio nukentėjusiajam ir neturi įtakos jo valiai. Kadangi būdas apima ir pačią veiką, tai nustačius žmogaus pirkimo atvejį, kai auką perleido faktiškai nukentėjusįjį kontroliuojantis asmuo, papildomų įrodymų nebereikia. Faktiška aukos kontrolė, kitaip negu asmens priklausomumas, turėtų būti aiškinama plačiau ir apimti visus įmanomus aukos kontrolės atvejus – ir juridinę, ir realią kontrolę. Galimi atvejai, kai auka gyvena su tėvais, yra nepilnametė, tačiau bendrauja su netinkamais draugais, kurie palaipsniui pradeda auką kontroliuoti ir ji nebetenka valios laisvės. Taigi galima daryti išvadą, kad sumokėjimo ar kitokios naudos suteikimo kontroliuojančiam asmeniui fakto nustatymas atleidžia nuo pareigos įrodinėti byloje kokį nors papildomą poveikį aukai.

Pakanka nustatyti bet kurį iš aptartų nusikaltimo padarymo būdų, kad kaltininkui būtų inkriminuota prekybos žmonėmis norma.

BK 147 straipsnyje minimi poveikio būdai pagal normos prasmę naudojami siekiant užtikrinti nukentėjusiojo kontrolę, kuri leistų jį išnaudoti ar paversti sandorio objektu. Tačiau nėra būtina, kad pats pirkėjas, pardavėjas, verbuotojas ar gabentojas naudotų šiuos būdus. Pakanka žinojimo, kad bent vienas iš šių būdų buvo ar bus panaudotas prieš nukentėjusįjį ateityje. Gali pasitaikyti atveju, kai kaltininkas padaro veiką, pavyzdžiui, nenaudodamas smurto ar kitų poveikio priemonių. Tačiau tai nereiškia, kad jis nerealizuoja prekybos žmonėmis būtinų požymių. Žinojimas, kad kuris nors būdas bus panaudotas prieš auką paverčia jį bendravykdytoju. Atvejais, kai kaltininkas atlieka veiksmus, atitinkančius tik veikos padarymo būdą, pavyzdžiui panaudoja smurtą ar grasina, bet neatlieka veiką sudarančių veiksmų, kaltininkas taip pat turėtų būti pripažintas bendravykdytoju, taigi dalyvavimas padarant tik veiką arba taikant tik būdą, yra

pakankamas inkriminuoti prekybą žmonėmis⁴⁵. Tai ypač svarbu, kadangi dalyvavimas prekybos žmonėmis versle susijęs su funkcijų pasiskirstymu: vieni verbuoja, kiti parduoda, kiti gabena, dar kiti išnaudoja.

Šaltiniai teigia⁴⁶, kad dažniausiai šio nusikaltimo būdas pasireiškia: pardavimu, panaudojant grasinimus, panaudojant fizinį smurtą, apgaule, sumokant pinigus asmeniui, kuris faktiškai kontroliavo nukentėjusįjį.

2. PREKYBOS ŽMONĖMIS SUBJEKTYVIEJI POŽYMIAI

2.1. NUSIKALTIMO SUBJEKTAS

Pagal Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą po 2005 metų BK 147 straipsnio pakeitimų⁴⁷ norma numato tiek fizinio, tiek ir juridinio asmens atsakomybę.

Fizinis asmuo. Už prekybą žmonėmis kyla baudžiamoji atsakomybė asmenims nuo 16 metų. Pagal asmens dokumentus, nustatomas kaltinamojo amžius nusikalstamos veikos padarymo metu. Jei asmuo neturi dokumentų, skiriama teismo medicinos ekspertizė amžiui nustatyti. Už prekybą žmonėmis atsako tiek įgijėjai ir perleidėjai (sandorio šalys), tiek ir tie, kurie atlieka technines, sandorį lydinčias, funkcijas: aukos gabenimą, jos pristatymą “naujam savininkui”, jos kontrolę ir pan., žinoma, jeigu jie suvokia, kad dalyvauja prekyboje žmonėmis.

Išanalizavę statistinius duomenis bei mokslinę literatūrą kriminologai sudarė štai tokį įtariamojo prekyba žmonėmis portretą (profilį):⁴⁸

Amžius: nuo 20 iki 35 metų.

Lytis: vyras, rečiau moteris.

Išsilavinimas: vidurinis ir aukštesnysis, tačiau ne aukštasis. Praktikoje pastebėta, kad verbuotojo „išprusimas“ visada yra aukštesnis nei aukos. Atvejais, kai aukos išsilavinimas yra aukštesnis, pastebėta, kad tokias aukas verbuoja kaltininkai su didesne gyvenimo, taip pat ir nusikalstamo, patirtimi. Tai paaiškinama tuo, kad Lietuvoje dažniau naudojami ne smurtiniai verbavimo būdai, todėl verbuotojas turi būti gudresnis ir apsukresnis už auką.

Šeimninė padėtis: dažnai vienišas, nevedęs arba vedęs, bet gyvena atskirai nuo šeimos, išsiskyęs.

---

⁴⁵ Fedosiuk O. Prekybos žmonėmis nusikaltimo normos naujausios redakcijos (2005 m. birželio 23 d.) aiškinimo ir taikymo problemos. Jurisprudencija. 2007. T. 8(98). P.60,

⁴⁶ Burda R., Gruodytė E., Krikščiūnas R. Prekybos žmonėmis nusikaltimų tyrimo metodika. Vilnius: Tarptautinė migracijos organizacija, 2007. P.31.

⁴⁷ Valstybės žinios. 1998. Nr. 67-1937.

⁴⁸ Burda R., Gruodytė E., Krikščiūnas R. Prekybos žmonėmis nusikaltimų tyrimo metodika. Vilnius: Tarptautinė migracijos organizacija, 2007. P.28.

Gyvenimo būdas: neretai impulsyvus ir pašėlęs, būdingas aštrių pojūčių, rizikos siekis, polinkis gyventi klajūniškai, dažnai aktyvus vakarinis ar nakties gyvenimas.

Socioekonominė padėtis: dažniausiai priklauso viduriniajai klasei. Linkęs skolintis ir išlaidauti naudodamas nusikalstamu būdu gautas pajamas.

Alkoholio vartojimas: vartoja alkoholinius gėrimus, kartais labai daug. Atlikdamas „užduotį“ visada būna blaivus.

Profesija (užsiėmimas): bedarbis, nėra valstybinės įstaigos ar įmonės darbuotojas.

Veiklos stilius: nereguliarus ir įvairus.

Kriminalinė praeitis: „turtinga“ ir dažniausiai susijusi su veikla organizuotose nusikalstamosiose grupėse. Gali turėti vieną arba du teistumus arba kriminologinį recidyvą. Dažniausiai jo kriminalinėje praeityje pasitaikantys nusikaltimai – turto prievartavimas, sveikatos sutrikdymai, išžaginimai, neteisėtas laisvės atėmimas ir pan. Įtariamoms moterims dažniausiai neturi kriminalinės praeties.

Nusikalstamos veikos motyvacija: išskirtinai siekia vien materialinės naudos.

Nusikalstamos veikos planavimas: prekybos žmonėmis nusikaltimui rengiasi ypač kruopščiai ir apgalvotai. Dažnai veikia pagal kitų sudarytą planą ar veiklos schemą.

Nusikaltimo vykdytojų skaičius: dažniausiai yra nusikalstamo susivienijimo narys, prekybą žmonėmis vykdo su vienu arba dviem bendrininkais, turi bendrininkų užsienyje.

Elgesys vykdant prekybą žmonėmis: nusikaltimą stengiasi įvykdyti per kuo trumpesnę laiką, numato atsarginius veiklos variantus, yra pasiruošęs būti sulaikytas. Numato pasišalinimo iš įvykio vietos kryptis. Moterims dažniausiai atlieka pagalbininkės, verbuotojos darbą.

Elgesys po įvykdyto prekybos žmonėmis nusikaltimo: pasišalina iš įvykio vietos. Turi advokato telefono numerį sulaikymo atvejui. Dažniausiai sugrįžta į kavinę ar kitą anksčiau numatytą vietą tam, kad užsitikrintų alibi. Po nusikaltimo, būdamas suinteresuotas kuo ilgesnį laiką gauti pajamų iš aukos eksploatacijos, tiesiogiai ar per bendrininkus stebi ar nukentėjusysis(-ioji) „atidirbinėja skolą“ ir pan.

Juridinis asmuo kaip prekybos žmonėmis subjektas. Juridinio asmens sąvoka priklauso civilinei teisei ir apibrėžiama CK 2.33 straipsnyje⁴⁹. Juridiniai asmenimis taip pat laikoma ir valstybė, savivaldybė, jų institucijos, tačiau BK 20 straipsnio 5 dalyje įtvirtinta išimtis, kad baudžiamoji atsakomybė negali būti taikoma valstybei, savivaldybei, valstybės ir savivaldybės institucijoms, įstaigoms bei tarptautinėms organizacijoms.

---

⁴⁹ Valstybės žinios. 2000. Nr. 74-2262.

Minėtas straipsnis įvardija ir kitus juridinio asmens atsakomybės ypatumus. Pirmoji iš sąlygų ta, kad juridinio asmens atsakomybė yra papildančioji, t. y. visų pirma turi būti nustatytas konkretus fizinis asmuo, padaręs veiką juridinio asmens naudai arba interesais, veikęs individualiai arba juridinio asmens vardu. Kitos sąlygos apibūdina nusikaltimą padariusio fizinio asmens padėtį, pareigas įmonėje, kadangi įstatymo leidėjas įtvirtina sąlygas, kad tik tam tikrais atvejais dėl konkretaus nusikaltimo galima kaltinti juridinį asmenį, t. y. nusikaltimą padaręs fizinis asmuo turėjo teisę atstovauti juridiniam asmeniui (pavyzdžiui, direktorius, prezidentas, gen. direktorius) arba priimti sprendimus juridinio asmens vardu (direktorius, prezidentas, gen. direktorius, valdybos pirmininkas ir kt.), arba kontroliuoti juridinio asmens veiklą (stebėtojų taryba, vietinis auditas, revizijos tarnyba ir kt.). Siekiant patraukti juridinį asmenį atsakomybėn, pakanka įrodyti bent vieną iš minėtų požymių. BK 20 str. 3 dalis suteikia papildomas galimybes traukti juridinį asmenį atsakomybėn ir tais atvejais, kai nusikaltimą įvykdo bet koks juridinio asmens darbuotojas ar įgaliotas asmuo tuo atveju, jeigu prieš tai aptartas funkcijas vykdantis asmuo nepakankamai prižiūrėjo ar kontroliavo nusikaltimą įvykdžiusį asmenį. Pavyzdžiui, Lietuvoje veikia įdarbinimo užsienyje agentūra, tačiau jos priedanga naudojasi toje agentūroje dirbantis darbuotojas ir vykdo prekybą žmonėmis, o agentūrą įsteigęs vadovas suteikė didelius įgalinimus eiliniam agentūros darbuotojui (pavyzdžiui, vadybininkui), todėl ir vykdomi nusikaltimai. Šiuo atveju atsakomybė turėtų kilti ne tik nusikaltimus dariusiam darbuotojui, bet ir įdarbinimo agentūrai, nes jos vadovas nepakankamai kontroliavo situaciją, tačiau būtina įrodyti, kad vadybininkas veikė juridinio asmens naudai arba interesais. Priešingu atveju, jeigu jis veikė savo naudai, atsakomybė juridiniam asmeniui nekyla.

Lietuvoje iki šiol už prekybą žmonėmis nebuvo patrauktas nė vienas juridinis asmuo.

2.2. SUBJEKTYVIOJI PUSĖ

Kaip žinome, subjektyvieji nusikalstamos veikos požymiai apibūdina vidinę, psichinę nusikalstamos veikos subjekto pusę. Visais atvejais siekiant įrodyti bet kokią nusikalstamą veiką, taip pat ir prekybą žmonėmis, būtina nustatyti du privalomus požymius: nusikaltimo subjekto kaltę ir pakaltinamumą. Be privalomų požymių, prekybai žmonėmis būdingas ir fakultatyvinis požymis – išnaudojimo tikslai, kurių siekia kaltininkas arba net jei nesiekia jų pats, bet žino apie tai, kad auka yra arba bus išnaudojama. Šis momentas įstatyme nurodytas kaip kaltininko žinojimas arba siekis, kad auka: a) būtų įtraukta į prostituciją, b) būtų pelnomasi iš šio asmens prostitucijos; c) būtų išnaudojama pornografijai ar priverstiniam darbui.

2.2.1. KALTĖ

Tiesioginė tyčia suponuoja pirkėjo ar kitokio įgijėjo suvokimą, kad jis sandorio metu įgyja laisvę varžančią kito žmogaus kontrolę, ir norą tokią kontrolę įgyti. Pardavėjo ar kitokio perleidėjo tyčia pasireiškia per suvokimą, kad jis nuo jo priklausomą asmenį perleidžia kito asmens neteisėtai laisvę varžančiai kontrolei, ir norą taip veikti.

Prekyba žmonėmis baudžiama tik esant tiesioginei tyčiai t. y. kaltininkas, darydamas nusikalstamą veiką, suvokė pavojingą tos nusikalstamos veikos pobūdį, numatė, kad dėl jo veikimo ar neveikimo gali atsirasti BK 147 straipsnyje numatyti padariniai (pavyzdžiui, asmuo bus įgytas ar perleistas) ir jų norėjo; arba asmuo, darydamas analizuojamą nusikaltimą, suvokė jo pavojingą pobūdį ir norėjo taip veikti (pavyzdžiui, verbavo prekybai žmonėmis). Tai reiškia, kad kaltininkas **supranta**, kad įgyja, perleidžia, verbuoja, gabena ar laiko nelaisvėje kitą žmogų, **žino**, kad siekiant kontrolės prieš šį žmogų buvo ar bus naudojamas smurtas, grasinimai, apgaulė, piktnaudžiaujama jo priklausomumu ar pažeidžiamumu, ar sumokama jį kontroliuojančiam asmeniui, **siekia**, kad šis žmogus būtų jo ar kitų asmenų išnaudojamas prostitucijai, pornografijai ar priverstiniam darbui arba kad ir to nesiekia, bet **žino** apie tai, ir **nori** taip veikti.

2.2.2. TIKSLAS KAIP BŪTINASIS NUSIKALTIMO SUDĖTIES POŽYMIS.

Visos prekybos žmonėmis sudėtį sudarančios veikos – įgijimas, perleidimas, verbavimas, gabenimas, laikymas nelaisvėje - ir jų padarymo būdai padaromi siekiant išnaudoti auką. Žodžio *išnaudoti* sąvoka pagal *Dabartinės lietuvių kalbos žodyną* apibrėžiama, kaip „naudingai suvartoti, skriausti ką pasisavinant darbo vaisius⁵⁰. Prekybos žmonėmis kontekste išnaudojimo tikslas reiškia siekį turėti naudos iš nukentėjusiojo žmogaus ištraukimo į prostituciją, filmavimąsi ar fotografavimąsi pornografinėi medžiagai, darbą privartos sąlygomis, organo arba ląstelių išėmimą iš jo organizmo. Tačiau prekybos žmonėmis norma nereikalauja, kad kaltininkas siektų šio tikslo pats, pakanka, kad jis žinotų, jog tai darys kiti asmenys⁵¹.

2.2.3. KALTĖS IR TIKSLO NUSTATYMO PROBLEMOS.

Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros duomenimis⁵², viena iš priežasčių, dėl ko daugelyje ikiteisminių tyrimų, pradėtų dėl prekybos žmonėmis, nusikalstamos veikos

⁵⁰ Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. Vilnius, 2000.

⁵¹ Fedosiuk O. Prekybos žmonėmis nusikaltimo normos naujausios redakcijos (2005 m. birželio 23 d.) aiškinimo ir taikymo problemos. Jurisprudencija. 2007. T. 8(98). P.60.

⁵² Lietuvos Respublikos prokuratūros veiklos 2007 m. ataskaita. Prieiga per internetą <http://www.prokuraturos.lt/LinkClick.aspx?fileticket=VshCS2bLgbY=&tabid=171> [Žiūrėta 2008-04-02]

perkvalifikuojamos į pelnomaši iš kito asmens prostitucijos ir įtraukimą į prostituciją, yra ta, kad neišrodomi kaltinamųjų nusikalstamos veikos subjektyviosios pusės požymiai – žinojimas ir siekimas, kad nukentėjusios būtų įtrauktos į prostituciją ar būtų pelnomasi iš prostitucijos arba jos būtų išnaudojamos pornografijai ar priverstiniam darbui.

Akivaizdu, kad valstybės kaltintojams būtų daug paprasčiau įrodinėti kaltę pakoregavus šio nusikaltimo sudėtį tokiu būdu, kad norint patraukti baudžiamojon atsakomybėn pakaktų paties prekybos žmonėmis fakto, nesvarbu, koku tikslu. Tačiau vargu ar būtų galima su tuo sutikti, kadangi būtent pagal tikslo teisėtumą (pavyzdžiui, siekiamą žmogų išpirkti, išlaisvinti iš vergijos gniaužtų) žmogaus įgijimas gali būti diferencijuojamas į nusikalstamą ir ne nusikalstamą. Be to, žmogaus perdavimas (perėmimas) gali būti legalus (pvz., globotinio atidavimas būsimiems globotojams ir t.t.). Kai tikslas yra būtinas nusikaltimo sudėties požymis, bendrininkų nusikalstamos veikos tikslai negali skirtis. Nepaisant to, kad prekyba žmonėmis pasireiškia neteisėto sandorio, kuriame visada dalyvauja ne mažiau kaip du subjektai, sudarymu, tačiau bendrininkavimas nėra būtinas objektyviosios pusės elementas, dėl ko tikslas įgyja išskirtinę prasmę ir reikšmę.⁵³

Taigi, nors tikslas natūraliai sunkiai įrodomas ir jo įtraukimas į nusikaltimo sudėtį kartais kritikuojamas, bet prekybos žmonėmis normos prasme, tai pateisinamas reikalavimas.

3. PREKYBĄ ŽMONĖMIS KVALIFIKUOJANTYS POŽYMIAI IR JŲ CHARAKTERISTIKA

BK 147 straipsnio antroje dalyje įtvirtinti trys kvalifikuojantys požymiai: BK 147 straipsnyje numatytos veikos padarymas dviem ar daugiau asmenų, dalyvaujant organizuotoje grupėje arba siekiant įgyti nukentėjusiojo asmens organą, audinį arba ląstelių. Pakanka nustatyti vieną iš jų, kad kaltininkui būtų galima inkriminuoti BK 147 straipsnio 2 dalį. Toliau kiekvieną požymis nagrinėjamas išsamiau.

3.1. VEIKA DVIEM ARBA DAUGIAU ASMENŲ

Veika turėtų būti kvalifikuojama pagal šį požymį tuomet, kai kaltininkas įvykdo 147 straipsnio pirmoje dalyje aptartas veikas prieš du ar daugiau asmenų arba vienu metu, arba skirtingu laiku, tačiau veikdamas pagal bendrą nusikalstamą sumanymą. Tuo atveju, jeigu veika nutrūko pasikėsinimo stadijoje ir nepavyko įvykdyti nė vieno baigto prekybos žmonėmis atvejo, veika turėtų

⁵³ D.Jočienė, K.Čilinskas. Žmogaus teisių apsaugos problemos tarptautinėje ir Lietuvos Respublikos teisėje. LRS. JT Vystymo programa. Vilnius, 2004. P.167. Prieiga per internetą <http://www3.lrs.lt/owa-bin/owarepl/inter/owa/U0120826.pdf> [Žiūrėta 2008-04-04]

būti kvalifikuojama pagal BK 147 straipsnio 2 dalį ir 22 straipsnį. Jeigu buvo įgyvendinti sumanymai prieš vieną asmenį ir rengiamasi arba pasikėsinta atlikti nusikalstamus veiksmus ir prieš antrą asmenį, veika turėtų būti kvalifikuojama pagal BK 147 straipsnio 2 dalį ir atitinkamai pagal BK 21 ar 22 straipsnius, priklausomai nuo nusikaltimo stadijos. Tuo atveju, jeigu kaltininko sumanymas buvo atlikti BK 147 straipsnio 1 dalyje aptartus veiksmus prieš tris ir daugiau asmenų, o pavyko įvykdyti prieš du asmenis, tai turėtų būti kvalifikuojama kaip baigtas nusikaltimas pagal BK 147 straipsnio 2 dalį. Visais atvejais, siekiant inkriminuoti šį požymį, būtina įrodyti kaltininko sumanymą tai padaryti. To nepavykus įrodyti, visais atvejais nusikaltimo subjekto veiksmai turėtų būti kvalifikuojami pagal 147 straipsnio 1 dalį ir visos padarytos veikos vertinamos kaip atskiri nusikaltimai.

3.2. VEIKA DALYVAUJANT ORGANIZUOTOJE GRUPĖJE

Šis požymis skirtas apibūdinti nusikaltimo subjektą ir reiškia, kad du arba daugiau asmenų susitaria vykdyti prekybą žmonėmis ir kiekvienas grupės narys, darydamas šį nusikaltimą, atlieka tam tikrą užduotį arba skirtingą vaidmenį. Pavyzdžiui, vienas asmuo užverbuoja nukentėjusiąją, o kitas asmuo ją perleidžia tretiesiems asmenims. Bent du asmenys turi būti sulaukę įstatymo nustatyto amžiaus ir būti pakaltinami. Susitarimas galimas bet kurioje nusikalstamos veikos stadijoje, t. y. tiek rengimosi, tiek ir pasikėsimo. Kadangi prekyba žmonėmis yra sunkus nusikaltimas, o esant kvalifikuojantiems požymiams – labai sunkus nusikaltimas, tam, kad būtų inkriminuota organizuota grupė, pakanka nustatyti susitarimą dėl vieno prekybos žmonėmis nusikaltimo esant kitiems išvardintiems organizuotos grupės požymiams. Visi organizuotos grupės nariai atsako pagal savo rolę nusikalstamoje veikoje.

Tačiau vėlgi, Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros duomenimis⁵⁴, kita priežastis, dėl ko daugelyje ikiteisminių tyrimų, pradėtų dėl prekybos žmonėmis, nusikalstamos veikos perkvalifikuojamos į kitas veikas yra ta, kad neįrodomas kaltinamųjų susitarimas su užsienyje veikiančiais asmenimis dėl prekybos žmonėmis. Neturint duomenų apie susitarimo ribas, nėra galimybės nustatyti, ar užsienyje nukentėjusiąsias pasitikę ir jų laisvę kontroliavę asmenys šių susitarimo ribų neperžengė, nes bendrininkai neatsako už vykdytojo ekscesą.

3.3. VEIKA SIEKIANT ĮGYTI NUKENTĖJUSIOJO ASMENS ORGANĄ, AUDINIO ARBA LAŠTELIŲ

Norint taikyti šį kvalifikuojantį požymį būtina įrodyti subjektyviosios pusės fakultatyvinį požymį – tikslą. Įstatymų leidėjas, įtvirtindamas šį kvalifikuojantį požymį, visų pirma siekė užkirsti

---

⁵⁴ Lietuvos Respublikos prokuratūros veiklos 2007 m. ataskaita.

kelių neteisėtam žmonių organų, audinių ar ląstelių naudojimui transplantacijos tikslais, nes trūksta organų ir nėra galimybės visus norinčius asmenis tinkamai bei laiku jais aprūpinti ir tuo pačiu išgelbėti gyvybes ar suteikti visavertį gyvenimą. Tačiau gali būti siekiama įsigyti kito asmens organų, audinių arba ląstelių ir kitokiems tikslams, pavyzdžiui, mokslinių eksperimentų vykdymui. 1996 metų lapkričio 19 dieną priimtas Žmogaus audinių, ląstelių ir organų donorystės ir transplantacijos įstatymas⁵⁵, kuriame pateikti sąvokų apibrėžimai, detaliam reglamentuoti teisėti transplantacijos būdai ir sąlygos. Audinys – iš ląstelių sudaryta žmogaus organizmo dalis. Ląstelės – atskiros žmogaus ląstelės arba žmogaus ląstelių rinkinys, nesujungtas jokia jungiamuoju audiniu. Organai – atskiros žmogaus kūno dalys, sudarytos iš įvairių audinių, kurie išlaiko savo struktūrą, vaskuliaciją ir galimybę atlikti fiziologines funkcijas (2 straipsnis). Įstatyme⁵⁶ pabrėžiama, kad gyvo ar mirusio žmogaus audiniai, ląstelės ir organai negali būti civilinių komercinių sandorių objektu (11 straipsnis). Transplantacija – iš vieno asmens paimtų audinių, ląstelių ir (ar) organų persodinimas kitam arba tam pačiam asmeniui gydymo tikslu. Įstatyme detalizuota, kad audinius, ląsteles ir organus transplantacijai iš gyvo asmens galima imti tik gydymo tikslais, gavus pilnamečio veiksniaus donoro raštišką sutikimą ir tik tada, kai nėra mirusio asmens tinkamų audinių, ląstelių ar organo bei kitų efektyvių gydymo alternatyvų.

Donorui paliekama teisė bet kada atšaukti savo sutikimą. Įstatyme numatyti apribojimai dėl donorystės: kai donoras yra nepilnametis asmuo, leidžiama tik regeneruojančių audinių ir ląstelių donorystė ir tik esant tėvų arba globėjų bei savivaldybės vaikų teisių apsaugos tarnybos rašytiniams sutikimams ir jeigu šie audiniai skirti transplantuoti donoro giminaičiui, o jeigu nepilnametis asmuo jau yra sulaukęs 14 metų, be paminėto sutikimo, būtinas ir paties nepilnamečio sutikimas.

Visi įstatyme nereglamentuoti transplantacijos būdai yra neteisėti. Asmeniui taikant šią kvalifikuojančią aplinkybę, pirmiausia būtina nustatyti jau aptartus būtinus prekybos žmonėmis požymius ir papildomai įrodyti šį tikslą.

Lietuvoje tokių bylų dar nebuvo. Ši prekybos žmonėmis forma labiau būdinga šalims, turinčioms didelę populiaciją, pavyzdžiui Kinija, Afrika.

4. PREKYBOS ŽMONĖMIS SANTYKIS SU KITOMIS BAUDŽIAMAJAME ĮSTATYME NUMATYTOMIS SUSIJUSIOMIS NUSIKALSTAMOMIS VEIKOMIS

Vertinant šiuo metu galiojančią prekybos žmonėmis redakcijos normos santykį su kitomis LR BK normomis atkreiptinas dėmesys į tai, kad ankstesnė, nors ir labai lakoniška, prekybos

⁵⁵ Valstybės žinios. 1996. Nr. 116-2696 (2004. Nr. 55-1886).

⁵⁶ Ten pat.

žmonėmis norma galėjo būti inkriminuojama kaip idealioji sutaptis su daugybe kitų BK normų⁵⁷. Dabar galiojanti sudėtis apima daug įvairių požymių, kuriuos galima būtų kvalifikuoti kaip atskiras nusikalstamas veikas. Šiuo metu galiojanti prekybos žmonėmis norma apima šias nusikalstamas veikas:

- Neteisėtą laisvės atėmimą (146 str.);
- Sveikatos sutrikdymus (135-140 str., išskyrus 135 str. 2 d.);
- Grasinimą nužudyti ar sunkiai sutrikdyti sveikatą (145 str.);
- Žmogaus veiksmų laisvės varžymą (148 str.);
- Įtraukimą į prostituciją (308 str.);

Kita vertus, prekybos žmonėmis norma, kriminalizuojanti įvairius sandorius, sudarančius prielaidas išnaudoti žmogų, neapima paties išnaudojimo. Todėl prekyba žmonėmis, atskleista asmens išnaudojimo stadijoje, turėtų būti inkriminuojama kartu kaip realioji sutaptis su pelnytosi iš kito asmens prostitucijos (BK 307 str.) ir išnaudojimu priverstiniam darbui (BK 147¹ str.). Nusikaltimai, susiję su neteisėtu asmens gabenimu per valstybės sieną (BK 292, 293 str.) taip pat turėtų būti inkriminuojami kartu su prekyba žmonėmis. Tuo tarpu vaiko pirkimo arba pardavimo norma (BK 157 str.) laikoma specialiąja prekybos žmonėmis norma prekybos žmonėmis atžvilgiu, todėl jos pakanka, kai sandorio objektas yra vaikas, t.y. asmuo iki 18 metų amžiaus⁵⁸.

Netiesiogiai prekybą žmonėmis kriminalizuoja tokios normos kaip vaiko pagrobimas (BK 156 str.), neteisėtas laisvės atėmimas (BK 146 str.), žmogaus veiksmų laisvės varžymas (BK 148), neteisėtas valstybės sienos perėjimas (BK 291 str.), neteisėtas žmonių gabenimas per valstybės sieną (BK 292 str.), Lietuvos Respublikos piliečių kelionių į užsienį nelegaliai ten jiems pasilikti arba palikti be pagalbos organizavimas (BK 293 str.). Galima sakyti, kad ši normų visuma ir sudaro teisinį pagrindą vykdyti kryptingą baudžiamąją politiką prieš žmonių išnaudojimą prostitucijai ir kitoms formoms.

5. PREKYBOS ŽMONĖMIS KRIMINALIZAVIMO ĮVERTINIMAS

Šiuo metu galiojanti prekybos žmonėmis dispozicija yra platesnė ir detalesnė nei ankstesnės 147 straipsnio redakcijos ir visiškai atitinka tarptautinių teisės aktų reikalavimus, numatyta net kvalifikuojamoji atsakomybė už prekybą žmonėmis organams ar audiniams. Be to, 2005 m. BK 147 straipsnio redakcijoje pirmą kartą įtvirtinta juridinio asmens baudžiamoji

---

⁵⁷ Fedosiuk O. Prekyba žmonėmis kaip nusikaltimas laisvei. Jurisprudencija. 2003. T. 45(37). P. 94.

⁵⁸ Fedosiuk O. Prekybos žmonėmis nusikaltimo normos naujausios redakcijos (2005 m. birželio 23 d.) aiškinimo ir taikymo problemos. Jurisprudencija. 2007. T. 8(98). P.56.

atsakomybė už šį nusikaltimą, kaip to reikalauja Europos Tarybos pagrindų sprendimo 4 straipsnio nuostatos.

Diskutuotina, ar nauja formuluotė yra atsakomybę švelninanti ar griežtinanti. Kalbant apie naująją įstatymo redakcijos sankciją, akivaizdu, kad sankcijos griežtėja, nes įtvirtinta minimali laisvės atėmimo bausmė (dveji metai), ko nebuvo ankstesnėje redakcijoje, be to, dvejais metais, t. y. iki 10 metų laisvės atėmimo, griežtėja ir viršutinė riba. Be to, į sudėtį įtraukta ir 2 dalis, kuri yra kvalifikuojanti, t. y. griežtinanti atsakomybę, esant įstatyme nurodytiems požymiams.

Taigi, BK 147 straipsnio dispozicija gali ir švelninti, ir griežtinti atsakomybę, kadangi:

- prie pirkimo, pardavimo ar kitokio perleidimo ar įgijimo įtraukiamos naujos alternatyvios veikos, tokios kaip verbavimas, gabenimas, laikymas nelaisvėje, todėl šiuo požiūriu atsakomybė yra **griežtesnė**;

- subjektyvioji dalis, viena vertus, **praplečiama**, kadangi numanoma, kas su auka bus, ir nebereikia įrodinėti, kad to buvo siekiama, antra vertus – **susiaurinama**, nes pateikiamas baigtinis tikslų sąrašas, o to nebuvo ankstesnėje redakcijoje;

- papildomai nustatomas baigtinis nusikaltimo padarymo būdų sąrašas, o to nebuvo ankstesnėje redakcijoje, taigi šiuo atveju baudžiamosios atsakomybės ribos **susiaurinamos**, nes būtina įrodyti papildomai įtrauktą požymį, o nepavykus nustatyti padarymo būdo, asmuo išvengtų baudžiamosios atsakomybės

Atsižvelgiant į tai, darytina išvada, kad vienareikšmiškai atsakyti, kuri įstatymo redakcija turėtų būti taikoma, įmanoma tik nuodugniai išnagrinėjus visas konkrečius padaryto nusikaltimo aplinkybes ir požymius.

Kalbant apie 2001 m. JT konvenciją *Prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą* papildantį Protokolą *dėl prekybos žmonėmis, ypač moterimis ir vaikais prevencijos, sustabdymo bei baudimo už vertimąsi* ja ir 2002 m. liepos 19 d. Europos Tarybos pagrindų sprendimą 2002/629/TVR *dėl kovos su prekyba žmonėmis* bei 2005 m. BK 147 straipsnio redakciją, galima teigti, kad šiuo metu galiojanti BK 147 straipsnio redakcija atitinka nurodytus teisės aktus, tačiau LR BK buvo perkeltos formuluotės iš ET pagrindų sprendimo, kadangi JT konvencijos protokolas nurodo abstraktesnę prekybos žmonėmis tikslą – asmens išnaudojimą, kuris aiškinamas kaip kitų asmenų išnaudojimas prostitutijai ar kitų formų seksualinis išnaudojimas, priverstinis darbas ar paslaugos, vergovė ar primenančios vergovę praktikos, organų transplantacija (3 str.), o 147 str. konkretizuojami tikslai: prostitutija, pornografija, priverstinis darbas.

Be to, Lietuvoje atsakomybė už asmenų išnaudojimą priverstiniam darbui ar vertimą dirbti vergovės sąlygomis išskirta Lietuvos Respublikos BK 147¹ straipsnyje.

Igyvendintas minėtų tarptautinių dokumentų reikalavimas nustatyti baudžiamąją atsakomybę ir juridiniam asmeniui, kas ir buvo padaryta 2005 m. įstatymu. Igyvendintas dar vienas reikalavimas – bausti griežtomis bausmėmis, nes prekyba žmonėmis yra sunkus ir labai sunkus nusikaltimas, už kurį numatyta vienintelė galima bausmės rūšis yra laisvės atėmimas. Kita vertus, nors 2005 m. BK 147 straipsnio redakcija parengta laikantis tarptautinių aktų reikalavimų, straipsnio formuluotė logiškai bei lingvistiškai nėra ideali, nes pirmąją straipsnio dispoziciją sudaro net aštuonios eilutės, joje gausu įvardijimų, nevysiškai aiški struktūra. Be to, vienas iš privalomų dispozicijos požymių – tikslas, todėl visais atvejais, siekiant įtariamajam inkriminuoti prekybos žmonėmis normą, būtina įrodyti, kad asmuo siekė arba bent jau žinojo, jog auka bus išnaudojama prostitucijai, pornografijai ar priverstiniam darbui, tačiau tai praktiškai padaryti yra labai sunku.

Šiuo požiūriu gerokai priimtinesnė buvo ankstesnė BK 147 straipsnio redakcija⁵⁹, kuri numatė minimalų požymių kiekį.

Tarptautiniai aktai gana aiškiai nurodo prekybos žmonėmis aukos viktimologinį aspektą, kuris nesietinas su jos atsakomybės klausimu. Taigi nepriklausomai nuo to, ar auka sutinka verstis prostitucija arba būti parduota kitiems tikslams, kaltininkai trauktini baudžiamojon atsakomybėn. Ši nuostata dabartinėje Lietuvos BK 147 str. redakcijoje neįtvirtinta, tačiau, kaip jau minėta, kartais Lietuvos teismai atsižvelgia į šį tarptautinių dokumentų reikalavimą ir priimdami sprendimus daro nuorodas į tarptautinę prekybos žmonėmis sampratą.

III. PREKYBOS ŽMONĖMIS KRIMINOLOGINĖ CHARAKTERISTIKA

1. PREKYBA ŽMONĖMIS PASAULYJE IR LIETUVOJE

Viena iš globalizacijos blogybių yra nuolat augantys prekybos žmonėmis mastai. Tai jau nėra pavieniai atvejai. Tai tapo XXI amžiaus tragedija. JAV valstybės departamento duomenimis kiekvienais metais tiesiogiai ir netiesiogiai parduodama apie 700000 žmonių (palyginimui, Vilniuje gyvena apie 600000 gyventojų). Europoje šis skaičius siekia apie 120000 žmonių kasmet. Europolo duomenimis vien tik iš Lietuvos kasmet išgabenama apie 1000-1200 moterų, nevyriausybinių organizacijų pateikiami skaičiai dar didesni.

Prekyboje žmonėmis išnaudojimo sritys gali būti labai įvairios. Žinomos šios prekybos žmonėmis pasireiškimo formos: pardavimas prostitucijai ar kitoks seksualinis išnaudojimas (įskaitant ir karinių konfliktų zonas, karinių/ taikos palaikymo dalinių vietas); prievartinis darbas ar paslaugos; vergija ar į vergiją panaši veikla; organų šalinimas; priverstinė santuoka; išnaudojimas

---

⁵⁹ Galiojusi iki 2005 m. birželio 30 d.

namų ūkyje; priverstinis elgetavimas, vogimas, nusikalstama veikla; priverstinė kontrabanda, narkotikų pervežimas; pardavimas teroristinėms organizacijoms ir ginkluotoms formuotėms.

Tačiau didžiausią mastą pasaulyje įgavo moterų verbavimas ir jų pardavimas dirbti prostitutėmis į užsienį. Europos saugumo ir bendradarbiavimo tarybos duomenimis, nuo 1997 m. iki 2000 m. iš buvusios TSRS teritorijos, Centrinės ir Rytų Europos teritorijų į Vakarų Europos ir Šiaurės Amerikos šalis užsiimti prostitucija buvo išgabenta 750 tūkst. moterų ir mergaičių⁶⁰.

JTO duomenimis⁶¹ šiuo metu prekybos žmonėmis kilmės šalimis pripažįstamos 127 pasaulio valstybės. 11 iš jų šioje statistikoje pirmauja: Baltarusija, Moldova, Rusijos Federacija, Ukraina, Albanija, Bulgarija, Lietuva, Rumunija, Tailandas ir Nigerija. Kaip matyti, šiame sąrašė yra ir Lietuva.

Gerai žinoma, kad užregistruotų tokių nusikaltimų statistiniai duomenys dažniausiai nerodo tikrosios padėties. Prekyba žmonėmis – latentinis (užslėptas) nusikaltimas, nes ne kiekvienas nukentėjęs asmuo kreipiasi pagalbos, todėl tikslios informacijos apie prekybos žmonėmis mastą nėra. Iš įvairių skaičių (pvz., dingusių be žinios asmenų⁶², deportuotų iš užsienio į Lietuvą asmenų, kitose šalyse užfiksuotų prostitučių iš Lietuvos) galima daryti prielaidą, kad ikiteisminio tyrimo įstaigose užfiksuojama tik nedidelė dalis prekybos žmonėmis veikų. Be to, prekybos žmonėmis latentiškumą lemia ir nauja šio reiškinio tendencija – iki šiol pagrindinė prekybos žmonėmis priežastis buvo aukų skurdas ir asociali aplinka, o dabar šiam reiškiniui didžiulę įtaką daro ir narkomanijos plitimas, kuris sudaro sąlygas nusikaltėliams verbuoti naujas aukas.

Informatikos ir ryšių departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos duomenimis, 2007 m. Lietuvoje užregistruoti 63 prekybos žmonėmis atvejai (iš jų 18 vaiko pirkimo–pardavimo atveju), t. y. gerokai daugiau negu 2006 m. (29). Didžioji dalis registruotų veikų buvo padarytos prieš 2–3 metus, tačiau atskleistos 2007 m., atliekant 2005–2006 m. pradėtus ikiteisminius tyrimus. 2007 m. užregistruoti tik 8 nusikaltimai dėl prekybos žmonėmis (2006 m. – 17), į teismą perduota viena baudžiamoji byla (2006 m. – 22).

Dėl didelio prekybos žmonėmis latentiškumo Lietuvoje nėra tikslios informacijos ir apie prekybos žmonėmis pasireiškimo formas (prekybą žmonėmis seksualiniams tikslams, prekybą vaikais, žmogaus pardavimą (perleidimą) už skolas, priverstinę santuoką, priverstinį nėštumą ar abortą, neteisėtą žmogaus organų transplantaciją ar pardavimą (kontrabandą), priverstinę vyrų

---

⁶⁰ Prekyba žmonėmis: prevencija, aukų apsauga, problemos sprendimo būdai. Lietuvos žmogaus teisių centras. 2006. P. 11.

⁶¹ United Nations. Office on Drugs and Crime (UNODC). Trafficking in Persons: Global Patterns. 2007. P. 62.

⁶² Tikslios informacijos apie žmonių dingimo be žinios sąsajas su prekyba žmonėmis (išskyrus duomenis apie dingusias Lietuvoje moteris iki 30 metų amžiaus bei duomenis apie moteris, deportuotas į Lietuvą iš užsienio šalių) nėra.

prostituciją ir kt.). Tačiau Lietuvoje pradėtų ikiteisminių tyrimų dėl prekybos žmonėmis analizė rodo, kad dauguma iš šių įvykių susiję su moterų išvežimu ar pasikėsiniu išvežti į užsienio valstybes seksualiai išnaudoti ar įdarbinti prostitutėmis.

Lietuva nepriklauso šalims, kuriose išaiškinama daug prekybos mažamečiais atvejų. Visais atvejais tai buvo nepilnametės merginos nuo 14-17 metų, kurios priverčiamos užsiimti prostitucija ar įtraukiamos į ją. Tačiau UNICEF duomenimis, daugiau nei milijonas vaikų visame pasaulyje kasmet papuola į sekso industriją ir kad per paskutinius 30 metų maždaug 30 milijonų vaikų prarado savo vaikystę dėl seksualinio išnaudojimo⁶³. Nežinia, ar oficialiai išaiškintų prekybos vaikais atvejų skaičius Lietuvoje rodo realų šio reiškinio mastą - prekyba vaikais gali pasižymėti labai dideliu latentišku, kadangi vaikai turi mažiau sugebėjimų ir galimybių kreiptis į policiją, visuomenines organizacijas ir pan.

Remiantis skelbiamais duomenimis apie prekybos vaikais atvejų išaiškinimą bei Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos turima informacija teigtina, kad Lietuvoje sparčiai vystosi vaikų pardavimas priverstinei prostitucijai, kurio aukomis paprastai tampa 14 – 18 metų nepilnametės. Tarptautinės migracijos organizacijos (TMO) duomenimis, iki įstojimo į Europos Sąjungą tarp prekybos žmonėmis aukų nepilnamečiai sudarė 12 proc., o Lietuvai tapus ES nare šis rodiklis padidėjo iki 16 proc. Lietuvoje šiuo metu potencialiomis prekybos žmonėmis aukomis tampa 14 – 18 metų nepilnametės merginos, augančios globos namuose ir socialinės rizikos šeimose, taip pat specialiųjų mokyklų ugdytiniai (su intelekto sutrikimais), kurie tiek dėl aplinkos poveikio, tiek dėl savo negalios nesugeba įvertinti pavojaus, taip pat valkataujantys, elgetaujantys, „gatvės“ vaikai⁶⁴. Vidaus reikalų ministerijos duomenimis, nuo prekybos žmonėmis 2000-2006 metais nukentėjo 10 nepilnamečių, per 1999-2005 metus buvo sulaikyti 157 nepilnamečiai, kuriems surašyti protokolai pagal Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimo kodekso 182¹ straipsnį už vertimąsi prostitucija. Miestų/rajonų policijos komisariatams yra žinomi 25 nepilnamečiai, nukentėję nuo prekybos žmonėmis ar priverstinės prostitucijos. Per 2002-2005 metų laikotarpį buvo pradėti 856 ikiteisminiai tyrimai dėl nepilnamečių dingimo be žinios, 850 iš jų nutraukti suradus ar atsiradus nepilnamečiams. 2002-2005 metais policijos pareigūnai nustatė bei patraukė administracinę atsakomybę pagal Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų 182¹ straipsnį 138 nepilnametes.

Savivaldybių Vaiko teisių apsaugos tarnybų duomenimis, 2005 metais 140 nepilnamečių nukentėjo nuo seksualinės prievartos, šioms tarnyboms yra žinomos (2002-2005 metų laikotarpiu)

⁶³ <http://www.iast.net/thefacts.htm>

⁶⁴ Lietuvos Respublikos Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus 2007 metų veiklos ataskaita. P. 43. Prieiga per internetą <http://www3.lrs.lt/docs2/UOJHQQDX.DOC> [žiūrėta 2008-04-19]

17 nepilnamečių, nukentėjusių nuo prekybos žmonėmis ar priverstinės prostitucijos, 18 nepilnamečių, kurie verčiasi prostitucija.

Seksualinį prekybos žmonėmis aukų išnaudojimą savo mastu Europoje⁶⁵ jau vejasi išnaudojimas priverstiniam darbui. Prognozuojama tendencija, kad Lietuva greitai gali tapti priverstinio darbo paskirties valstybe taip vadinamoms trečiosioms valstybėms, tokioms kaip Ukraina, Baltarusija ir pan. Todėl į sekančią Vyriausybės Prekybos žmonėmis prevencijos bei kontrolės programą ketinama įtraukti prevencinius veiksmus, skirtus kovai su šiuo nauju reiškiniu.

2. PREKYBOS ŽMONĖMIS SĄRYŠIS SU ORGANIZUOTU NUSIKALSTAMUMU, KORUPCIJA, NELEGALIA MIGRACIJA, PROSTITUCIJOS VERSLU, DOKUMENTŲ KLASTOJIMU, PINIGŲ PLOVIMU.

Puikiai žinoma, kad organizuoto nusikalstamumo tikslas - didžiausio pelno esant minimaliam rizikos laipsniui siekimas, todėl nusikalstamos struktūros skverbiasi į tas visuomeninio gyvenimo sritis, kurios duoda didžiausią pelną.

Jungtinių Tautų duomenimis, organizuota prekyba žmonėmis ir organizuota prostitucija įeina į 17 labiausiai pavojingų transnacionalinių organizuoto nusikalstamumo pasireiškimo formų, kuri duoda nusikaltėliams daugiau nei 300 proc. pelno. Didesnį pelną organizuotos nusikalstamos struktūros gauna tik iš prekybos narkotikais ir ginklais. Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos ekspertų duomenimis, neteisėtos pajamos, gaunamos tik iš prostitucijos verslo Lietuvoje, siekia per 50 milijonų litų. Serbijoje pajamos iš prostitucijos siekia 40 milijonų eurų⁶⁶. TDO paskaičiavimais pasaulyje priverstinį darbą verčiami dirbti 1.1 milijonas prekybos žmonėmis aukų, jų išnaudotojams atnešančių 3.8 milijardus JAV dolerių pelno. Prekybos žmonėmis aukos, dirbančios seksualinių paslaugų srityje, jų išnaudotojams atneša 27,8 milijardus JAV dolerių pelno. Štai Suomijoje (2002 metais) policija areštavo sąvadautojų sąskaitas, iš kurių matyti, kad 5-8 savanorės prostitutės, teigdavusios seksualines paslaugas, per mėnesį jiems uždirbdavo 50 000 eurų, t.y. nuo 75000 iki 120000 eurų nuo vienos moters per metus. Kitas pavyzdys: Jungtinės Karalystės tiriamoje byloje („Plakici“ byla) prekeiviai žmonėmis uždirbo 144 000 svarų sterlingų per dvejus metus, versdami šešiolikmetę merginą dirbti prostitute⁶⁷. Todėl nenuostabu, kad prekyba žmonėmis yra viena iš organizuoto nusikalstamo pasaulio veiklos sričių.

⁶⁵ Trafficking in Human Beings in the European Union: a Europol Perspective. Europol, 2007. P.4. Prieiga per internetą www.europol.europa.eu/publications/Serious_Crime_Overviews/THB_FactSheet2007.pdf [žiūrėta 2008-03-20]

⁶⁶ Financial Action Task Force - Groupe d'action financière. Money Laundering & Terrorist Financing Typologies 2004-2005. Prieiga per internetą <http://www.fatf-gafi.org/dataoecd/16/8/35003256.pdf> [Žiūrėta – 2008-04-02]

⁶⁷ Patrick Belser. Forced Labour and Human Trafficking: Estimating the Profits. Working Paper. International Labour Office. Geneva, 2005. P. 14-16. Prieiga per internetą http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---declaration/documents/publication/wcms_081971.pdf [Žiūrėta 2008-04-10].

2003 m. Lietuvoje buvo nustatyta 10 aukštesnio lygio ir 44 žemesnio lygio organizuoto nusikalstamumo grupės. Joms priklauso apie 1200 asmenų. Turimais duomenimis, Lietuvoje nėra bendros organizacijos, kuri koordinuotų visų organizuotų nusikalstamų grupių veiklą ir galėtų apimti visą šalies teritoriją.

Visame pasaulyje organizuoto nusikalstamumo grupės retai verčiasi viena veikla⁶⁸. Lietuvoje taip pat nepastebėta, kad egzistuotų vien prekyba žmonėmis „besispecializuojančios“ nusikalstamos struktūros. Policijos departamento prie VRM duomenimis daugiausia šalyje veikiančių grupuočių, kaip ir ankstesniais metais užsiima turto prievartavimu, automobilių vagystėmis, nusikaltimais, susijusiais su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, kontrabanda, vagystėmis, plėšimais ir kt. Apie 20 organizuotų nusikalstamų grupių galimai užsiima priverstinės prostitucijos verslo organizavimu bei kontrole, dėl ko kyla pagrindas manyti, kad tai gali būti susiję su prekyba žmonėmis.

Lietuvoje tirti atvejai rodo, kad prekyba žmonėmis verčiasi savarankiškai arba nedidelėmis grupėmis veikiantys asmenys, tarp kurių pastebima žemiausiai hierarchinei kategorijai priskiriamų organizuoto nusikalstamumo grupių atstovų. Prekeiviai žmonėmis sudaro gerai organizuotas nusikalstamas grupes, kurios neturi pastovaus narių skaičiaus. Savarankiškai prekyba žmonėmis verstis pradeda asmenys, ilgai gyvenę užsienyje, tarp kurių taip reiškiasi ir buvusios prostitutės⁶⁹.

Dažniausiai prekybą žmonėmis organizuojančią grupę sudaro keli asmenys, paprastai atliekantys šias funkcijas: sąvadautojas (verbuotojas); aukas gabenantys ar lydintys asmenys; asmenys, parūpinantys netikrus ar suklastotus asmens tapatybės ar kelionės dokumentus; asmenys, papirkinėjantys teisėsaugos pareigūnus ar kitus viešojo administravimo funkcijas atliekančius asmenis; asmenys, parūpinantys, vadovaujantys ir kontroliuojantys patalpų, barų, naktinių klubų savininkus ir sąvadautojus; asmenys surenkantys, pristatantys ir paskirstantys prekybos žmonėmis pelną; asmenys, žinomi dalyvaujantys pinigų plovime ir nusikalstamu būdu įgyto turto valdyme⁷⁰.

Kaip ir reikia tikėtis, asmenys, veikiantys verbavimo stadijoje dažniausiai būna tos pačios tautybės ar priklauso tai pačiai etninei grupei kaip ir auka.

Turima informacija leidžia teigti, kad Lietuvos nusikalstamos grupuotės palaiko glaudžius ryšius su kitų valstybių nusikalstamomis grupuotėmis ir nusikalstamos veiklos saugumo užtikrinimui glaudžiai bendradarbiauja. Toks bendradarbiavimas pasireiškia ne tik nusikalstamų grupuočių narių gabenamų prekių ar vykdomų nusikaltimų kitų valstybių teritorijose dengimu nusikalstamo pasaulio lygiu, bet ir kitų valstybių nusikalstamų grupuočių korumpuotų ryšių palaikymu bei vienos šalies nusikalstamų grupuočių narių perkėlimu į kitas šalis (pavyzdžiui, pastaruoju metu kai kurių organizuotų nusikalstamų grupuočių, tarp jų ir užsiimančių prekyba žmonėmis, nariai dėl įvairių priežasčių, tarp jų ir

⁶⁸ United Nations. Office on Drugs and Crime (UNODC). Trafficking in Persons: Global Patterns. 2007. P. 68.

⁶⁹ Bazylevas I. Organizuotas nusikalstamumas ir prekyba žmonėmis. Prieiga per internetą http://www.lygus.lt/ITC/files_smurtas/Kd.doc [2008-04-15]

⁷⁰ Trafficking in Human Beings in the European Union: a Europol Perspective. Europol, 2007. P.4.

dėl aktyvių teisėsaugos institucijų veiksmų, nepasiekdami savo tikslų Lietuvoje, nusikalstamą veiką perkėlė į kitas Europos šalis).

Akivaizdžiai didėja skaičius moteriškos lyties prekeivių žmonėmis. Paprastai jos veikia verbavimo procese ir dažnai tai būna buvusios prekybos žmonėmis aukos. Tačiau atsiranda vis daugiau pavyzdžių, kaip moterys kontroliuoja aukas ir organizuoja visą verslą⁷¹.

Tarptautiniai prostitucijos verslo tinklai internete dangstosi modelių agentūrų, ieškančių gražių vaikinių ir merginų, reklamomis. Tokius tarptautinius tinklus jų organizatoriai valdo mobiliaisiais telefonais perduodamais nurodymais. Nustatyta, kad tarptautiniai tinklai prostitucijos paslaugas teikiantį personalą atnaujiną kas trejetą metų.

Lietuvoje iškeltų bylų dėl prekybos žmonėmis analizė rodo, kad dauguma iš šių įvykių buvo susiję su moterų išvežimu ar pasikėsinimu išvežti į užsienio valstybes seksualiai išnaudoti ar įdarbinti prostitutėmis. Šiuo metu moterys eksportuojamos į Vokietiją, Daniją, Olandiją, Angliją ir kitas Vakarų Europos valstybes. Esminis skirtumas tarp ankstesnės ir dabartinės prekybos moterimis sistemų yra tai, kad jos parduodamos už mažesnę sumą, tačiau jų pardavėjai kas mėnesį gauna aukos mėnesio uždarbio, maždaug 20 proc. dalį. Tai reiškia, kad tarp aukų tiekėjų ir sutenerių susiklosto glaudūs tarptautiniai finansiniai santykiai.

Prekeiviai žmonėmis tampa vis atsargesni, įtaresni. Pirkdami ar parduodami moteris nusikaltėliai iš karto neatsiskaito, atsiskaitymas įvyksta tik gabenamoms moterims kirtus Lietuvos valstybinę sieną arba išvykus iš sandorio vietos. Patys prekybos žmonėmis organizatoriai vengia susitikti su gabenamomis moterimis, todėl dažniausiai įvertina jų „prekinę išvaizdą“ pagal fotonuotraukas. Taip pat nusikaltėliai naudoja kitą atsiskaitymo variantą: moterys įdarbinamos užsienio valstybių viešnamiuose, o pardavėjas už tai kas mėnesį gauna sutartas palūkanas už kiekvieną moterį.

Analizuojant pastarųjų metų organizuotų nusikalstamų grupuočių veiklą galima teigti, kad daugumos jų profesionalumo lygis itin išaugo. Šiandien jų veikla pagrįsta gerais tarpusavio ryšiais ne tik šalies viduje, bet ir ryšiais užsienyje, materialiniu, techniniu ir informaciniu aprūpinimu. Prekeiviai žmonėmis dangstosi fiktyviomis firmomis, modelių agentūromis, internete platinamais ne tik įdarbinimo, bet ir vedybų su užsieniečiais organizavimo skelbimais. Populiarūs pažinčių skelbimai elektroniniais ryšiais – trumposiomis žinutėmis.

Apie tam tikrą organizuoto nusikalstamumo grupių, kurios yra įsitraukusios į prekybą žmonėmis, bendradarbiavimą ar tarpusavio toleranciją leidžia spręsti faktas, kad aukos verbuojamos visoje šalies teritorijoje, tačiau į užsienį išgabenamos per tam tikrus tokio tranzito centrus. Vadinasi, vienu organizuoto nusikalstamumo grupių nariai aukas verbuoja, kitų – išveža, arba prekyba žmonėmis užsiimantiems organizuotiems nusikaltėliams netrukdoma veikti kitų organizuotų nusikalstamų grupių kontroliuojamose teritorijose. Dėl šios priežasties konkurencijos tarp organizuoto nusikalstamumo

---

⁷¹ Bazylevas I. Organizuotas nusikalstamumas ir prekyba žmonėmis.

grupių nėra. Nėra žinoma nė vieno atvejo, kad konkurenciniai prekybos žmonėmis interesai būtų tapę organizuoto nusikalstamumo grupių susipriešinimo priežastimi⁷².

Naktinių klubų, barų, bordelių ir panašių vietų, kuriose seksualiai išnaudojamos aukos, savininkai paprastai yra vietos gyventojai. Tačiau pastaruoju metu daugėja pranešimų, kad patys prekeiviai žmonėmis taip pat vis dažniau įsigyja ir šiam tikslui naudoja savo patalpas. Turint omeny tai, kad aukų išnaudojimas dažniausiai yra pati pelningiausia „operacijos“ stadija, tai tik dar kartą įrodo, kad organizuotam nusikalstamumui svarbiausia yra pelnas⁷³.

Prekybos žmonėmis tinklas yra labai išplėtotas ir užslaptintas. Dažniausiai pavyksta atskleisti tik smulkias nusikaltimo detales, o visas mechanizmas lieka šešėlyje. Aukos taip pat susiduria tik su smulkiais tarpininkais – verbuotojais ir vairuotojais, o didieji nusikaltimo organizatoriai lieka nepastebėti.

Organizuotas nusikalstamumas ir prekyba žmonėmis, beveik visada susiję su **korupcija**. Nusikalstamos organizacijos versliškai organizuodamos nusikalstamą veiklą ir siekdamos turtinės ekonominės naudos, įgyja ir disponuoja dideliais finansiniais resursais, kas suteikia joms gyvybingumo. Paprastai iš žmonių prekybos ir kitu nusikalstamu būdu įgytą pelną nusikalstamos organizacijos paskirsto dalimis, paprastai apie 50 proc. panaudoja asmeninėms reikmėms, likusieji 50 proc. panaudojami įvairioms investicijoms. Pusė šios sumos investuojama į pagrindinį verslą, likusi pusė skiriama savisaugai bei korupciniams ryšiams palaikyti.⁷⁴

Pagrindinė organizuoto nusikalstamumo ir korupcijos glaudaus ryšio priežastis yra ta, kad paprastai organizuotos grupės daromus nusikaltimus yra žymiai sunkiau nuslėpti, nei analogiškus vieno asmens daromus nusikaltimus. Taigi, galima teigti, kad organizuotos nusikaltėlių grupės neslepia savo nusikaltimų pėdsakų, o su korupcijos pagalba tam tikra prasme blokuoja teisėsaugos institucijų reakciją į juos. Organizuotų nusikalstamų grupuočių ir korumpuotų valdininkų bendradarbiavimas gali reikštis priimant teisės aktus, palankius kriminalinėms struktūroms, „globojant“ prostitucijos verslą, prekybą žmonėmis, nevykdant organizuotų nusikalstamų grupuočių lyderių baudžiamojo persekiojimo arba vykdant jį netinkamai ir t. t.

Pažymėtina, kad teisėsaugos ir kitų valstybės tarnautojų papirkinėjimas vykdant prekybą žmonėmis naudojamas ne tik nuslėpti šį nusikaltimą, bet ir siekiant sudaryti palankias sąlygas jį daryti. Tai, pavyzdžiui, valstybės sienos apsaugos tarnybų pareigūnų papirkinėjimas tikrinant išvežamų iš šalies asmenų asmens tapatybės dokumentus, kurie paprastai būna arba suklastoti arba kito šiek tiek panašaus asmens, migracijos darbuotojų papirkinėjimas siekiant gauti suklastotus

⁷² Bazylevas I. Organizuotas nusikalstamumas ir prekyba žmonėmis.

⁷³ Trafficking in Human Beings in the European Union: a Europol Perspective. Europol, 2007. P.4.

⁷⁴ Šimkus K. Organizuotas nusikalstamumas kaip grėsmė nacionaliniam saugumui. Kriminalinė justicija. 2000, T. 17, P. 143-152.

dokumentus ar naudingos informacijos. Nusikalstamos struktūros neretai pasitelkia ir korumpuotus kriminalinės policijos pareigūnus, kurie turi galimybę sužinoti ar konkretus asmuo yra Lietuvos policijos OVT slaptų bendradarbių įskaitoje. Taip pat naujokui gali pavesti įvykdyti nusikaltimą ir menkiausias išsisukinėjimas gali iššifruoti slaptuosius dalyvius ir taip sužlugdyti operatyvinį tyrimą.

Toks artimas ir daugialypis organizuoto nusikalstamumo ir korupcijos ryšys apsunkina kovą su abiem šiais reiškiniais.

Be minėtų nusikaltimų prekyba žmonėmis artimai susijusi ir su **nelegalia migracija**. Prekybos žmonėmis ir nelegalios migracijos artimą ryšį sąlygoja tai, kad moterys, vaikai parduodami, išvežami į labiau išsivysčiusias šalis, kuriose galioja gana griežti atvykimo į jas režimai. Esant sunkioms sąlygoms legaliai atvykti į šalis, asmenys užsiimantys žmonių prekyba priversti juos gabenti nelegaliai, panaudojant kitų asmenų ar suklastotus dokumentus, rečiau neteisėtai pervedant asmenis per valstybės sieną.

Kalbant apie nelegalios migracijos, susijusios su prekyba žmonėmis, mastą beveik pusė moterų, atvežamų dirbti prostitutėmis, į Vakarų Europos šalis atvyksta nelegaliai. Pavyzdžiui, remiantis 2000 metais Vokietijoje sulaikytų už vertimąsi prostitucija moterų duomenimis, iš 720 net 331 moteris į Vokietiją buvo atvykusi nelegaliai. Jų tarpe buvo 78 Lietuvos Respublikos, 63 Rusijos Federacijos, 42 Ukrainos Respublikos, 35 Baltarusijos Respublikos pilietės. Dauguma šių moterų buvo atvykę su suklastotais Europos Sąjungos valstybių narių piliečių pasais.

Šiuo metu situacija yra pasikeitusi, Lietuvai tapus Europos Sąjungos nare, Lietuvos pilietės gali laisvai atvykti į bet kurią Europos Sąjungos valstybę narę. Tačiau Rusijos, Ukrainos, Baltarusijos ir kitų ne Europos Sąjungos valstybių narių šalių pilietėms atvykimas į Europos Sąjungos valstybes vis dar kelia daug sunkumų, todėl šiuo metu juodojoje rinkoje labai paklausūs Lietuvos ir kitų naujųjų Europos Sąjungos valstybių narių piliečių pasai, kurių pagalba vykdoma prekyba žmonėmis⁷⁵.

Jungtinių Tautų duomenimis, apie 91 proc. atvejų, kuomet parduodami žmonės, susiję su seksualiniu išnaudojimu, pirmiausia - **prostitucijos** tikslais. Lietuvoje iškeltų baudžiamųjų bylų dėl prekybos žmonėmis analizė taip pat rodo, kad dauguma iš šių įvykių buvo susiję su moterų ir merginų išvežimu ar pasikėsinimu išvežti į užsienio valstybes seksualiai išnaudoti ar įdarbinti prostitutėmis. Šiuo metu moterys eksportuojamos į Vokietiją, Daniją, Olandiją, Jungtinę Karalystę, kitas Vakarų Europos valstybes. Spėjama, kad kasmet apie 1000 moterų prostitucijos tikslais išvežama iš Lietuvos į užsienį, tačiau šie procesai pasižymi dideliu latentškumu ir visiškai neatsispindi oficialiojoje statistikoje. Kaip minėta, Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos

---

⁷⁵ Bazylevas I. Organizuotas nusikalstamumas ir prekyba žmonėmis.

ekspertų duomenimis, neteisėtos pajamos, gaunamos tik iš prostitucijos verslo Lietuvoje, siekia per 50 milijonų litų.

Lietuvoje didžioji prostitucijos verslo dalis yra gerai organizuota ir kontroliuojama agentūrų. AIDS centro duomenimis, vien tik Vilniuje į prostituciją gali būti įtraukta nuo 1000 iki 3000 moterų. Užsienio ekspertų nuomone, visoje Lietuvoje galėtų būti 3000–10 000 prostitučių, dirbančių tik šį darbą. Policijos ekspertai, išanalizavę agentūrų siūlomus skelbimus, teigia, kad vidutiniškai kiekvieną dieną būna 30–40 skelbimų, kiekvienoje agentūroje dirba 6–8 prostitutės. Vidaus reikalų ministerijos duomenimis, Vilniuje yra 15–20 gerai veikiančių firmų, kurių pelnas siekia 1,5 milijono JAV dolerių per metus. Neoficialiais duomenimis, metinis agentūrų pelnas vien Vilniuje siekia 5 milijonus JAV dolerių. Prostitucija Lietuvoje uždrausta, todėl skelbimai laikraščiuose pateikiami gana subtiliai: „gėlės į namus“, „masažas“, „švelnus masažas“ ir t. t.⁷⁶

Prostitucijos versle nemažą dalį sudaro ir nelegaliai dirbančios užsienietės iš Rusijos, Baltarusijos, Ukrainos, Moldovos. Didžiausią paklausą turi rusiškai kalbančios prostitutės. Daugelis ekspertų teigia, kad užsieniečių prostitučių skaičius, nors ir didelis, tačiau yra sumažėjęs, įvedus vizų režimą Rytų šalims. Įtakos turi ir tai, kad Lietuva yra tranzito šalis, daugelis prostitučių lieka joje tik laikinai ir pasitaikius progai vyksta (o neretai perparduodamos) į Vakarų.

Prekyba žmonėmis dažnai susijusi su **dokumentų klastojimu**, nes tai padeda pašalinti kliūtis padaryti šį nusikaltimą arba jį užmaskuoti.

Remiantis praktika, dokumentų klastojimas, susijęs su prekyba žmonėmis, padaromas siekiant šių tikslų:

- klastojami asmens tapatybės dokumentai, įvairūs įgaliojimai, siekiant nelegaliai pervežti asmenis per atskirų valstybių sienas;
- klastojami darbo dokumentai, siekiant nuslėpti nelegalų asmenų buvimą šalyje;
- klastojami asmens dokumentai, siekiant nuslėpti nelegaliai dirbančių arba prostitucija užsiimančių asmenų amžių, šalyse, kur prostitucija yra legali;
- klastojami donorystės organų, gautų iš prekybos žmonėmis, kilmės dokumentai;
- kitais tikslais.

Prekiautojai žmonėmis suklastotus dokumentus gali gauti iš įvairių šaltinių: patys klastoti, pirkti iš kitų asmenų, korupcijos priemonėmis ir pan. Praktikoje dažniausiai pasitaiko, kad dokumentus organizuotų grupuočių nariai gauna per savo pažintis, taip pat iš kitų nusikalstamų grupuočių, kurios specializuojasi dokumentų klastojimu.

---

⁷⁶ Tarptautinė migracijos organizacija, Vilniaus universitetas. Prekyba moterimis: Problema, prevencija, pagalba aukoms. 2004, Vilnius. P.

Praktika rodo, kad klastotės dažniausiai būna labai kokybiškos ir be išsamaus tyrimo, suklastojimo faktą labai sunku nustatyti; be to, klastojama tik tam tikra dokumentų dalis, pavyzdžiui, pakeičiama nuotrauka, ištaisoma asmens gimimo data ir pan. Dažnai dokumentų tušti blankai gaunami paperkant valstybės tarnautojus ar kitus įgaliotus asmenis.

Dokumentai klastojami ir tais atvejais, kai pagautos prostitucija besiverčiančios moterys šalyse, kur prostitucija yra uždrausta, už teisės pažeidimus deportuojamos į savo pilietybės šalį ir su savo legaliais dokumentais negali nuvykti į buvusią „darbo vietą“.

Pažymėtina, kad moterys gali vykti ir su savo asmens tapatybės dokumentais suklastojant užsienio valstybių vizas⁷⁷.

Prekybą žmonėmis neabejotinai lydi ir kitas nusikalstamas reiškinys – **pinigų plovimas**. Organizuoto nusikalstamumo veikėjai priversti ieškoti būdų kaip legalizuoti milžiniškus prekybos žmonėmis ir aukų išnaudojimo atnešamus pelnus. Paprastai dalis nusikalstamu būdų igyto pelno būna naudojama kasdienėms išlaidoms bei vartojimo prekėms įsigyti (įskaitant transporto priemones), tuo tarpu kita dalis investuojama į nekilnojamąjį turtą ir verslą⁷⁸.

Tarpvyriausybė kovos su pinigų plovimų organizacija FATF (*Financial Action Task Force on Money Laundering*) atliko tyrimą, kuriame išskyrė tokias dažniausiai naudojamas iš prekybos žmonėmis uždirbtų pinigų legalizavimo schemas:

- naudojamos elektroninės pinigines perlaidos – tai dažniausiai naudojamas būdas;
- kartais tas pats asmuo per trumpą laiką atlieka keletą mokėjimų tam pačiam ar skirtingiems paslaugų tiekėjams;
- pasinaudojama netikrais prekybos žmonėmis aukų tapatybės dokumentais;
- pinigines perlaidos atliekamos bendrininkaujančiam juridiniam asmeniui, pvz. kelionių agentūrai. JAV buvo atvejų, kai kelionių agentūromis buvo naudojamos kaip priedanga prekybai žmonėmis. Pelnas tiesiog pervedamas kelionių agentūrai kaip mokestis už jos paslaugas;
- skirtingi žmonės siunčia grynuosius pinigus tam pačiam asmeniui užsienyje;
- naudojami kiti pinigų siuntimo būdai (pervedimai paštu, telegrafu);
- Naudojamosi grynujų pinigų kurjerių paslaugomis (dažnai didelėms sumoms);
- Naudojamosi nelegalių bankų paslaugomis (taip pat nelegaliomis piniginių perlaidų paslaugomis);
- Perkamas nekilnojamas turtas, transporto priemonės ir kiti kilnojamieji daiktai, dažniausiai registruojami skirtingų asmenų vardais;

⁷⁷ Prekyba žmonėmis: prevencija, aukų apsauga, problemos sprendimo būdai. Lietuvos žmogaus teisių centras. 2006. P. 11.

⁷⁸ Financial Action Task Force - Groupe d'action financière. Money Laundering & Terrorist Financing Typologies 2004-2005. , <http://www.fatf-gafi.org/dataoecd/16/8/35003256.pdf>> (Žiūrėta – 2008-04-02)

- Investuojama į legalų verslą (barus, restoranus ir pan.)

Rečiau naudojamos schemas:

- Pinigai padedami į sąskaitas užsienio bankuose;
- Perkami kazino žetonai;
- Paskolų ėmimas – nusikalstamu būdu įgytas turtas panaudojamas kaip garantija teisėtai paskolai gauti, o kai paskola suteikiama, ji gražinama „nešvariais“ pinigais;
- Teikiamos paskolos juridiniams asmenims;
- Skirtingi asmenys siunčia pinigus vietiniui geros reputacijos asmeniui, kuris vėliau visus pinigus siunčia į užsienį.

Šie metodai nėra būdingi tik prekybai žmonėmis. Juos paprastai naudoja nusikalstamos grupuotės, užsiimančios ir kitokia nusikalstama veikla.

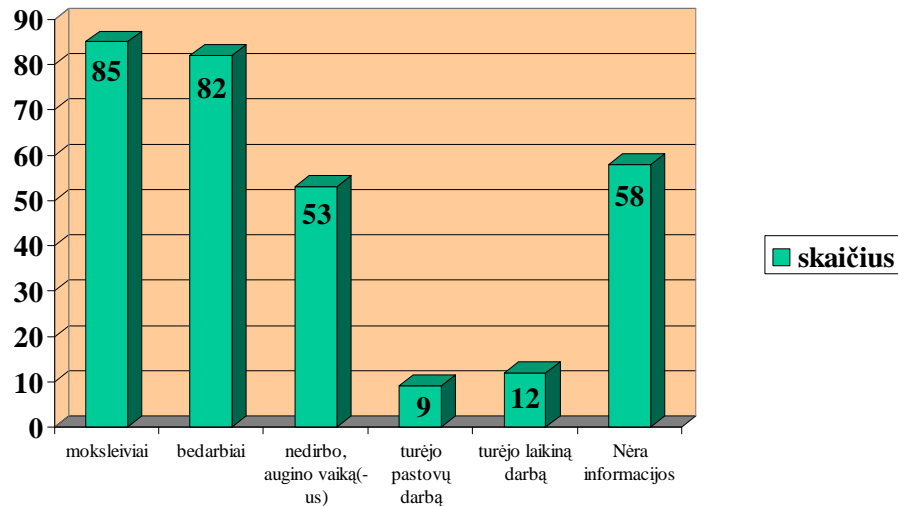
3. PREKYBOS ŽMONĖMIS PRIEŽASTYS

Prekyba žmonėmis turi galias socialines priežastis. Ją lemia tokios socialinės ir ekonominės sąlygos, kaip skurdas, nedarbas, švietimo ir informacijos stoka. Kaip minėta, Lietuvoje beveik visais atvejais prekybos žmonėmis aukos buvo moterys. Respublikinės darbo biržos duomenimis, moterys sudaro 48,4 procento bedarbių, vidutiniškai moters atlyginimas sudaro 82 procentus vyro atlyginimo. Lietuvos Respublikos bedarbių rėmimo įstatymo 8 straipsnyje nurodytos 5 grupės asmenų, kuriems taikomos papildomos užimtumo garantijos, tarp jų: asmenys, jaunesni kaip 18 metų, moterys, vyrai, vieni auginantys vaikus iki 14 metų. Jie socialiai pažeidžiamiausi ir dažnai renkasi darbą šešėlinės ekonomikos srityje (taip pat ir prostitucija). Moterys teigia, jog verčiasi prostitucija todėl, kad užsidirbtų pinigų ir susitvarkytų gyvenimą. Socialinių ligų konsultavimo centro „Demetra“ duomenimis, iš 142 apklaustų moterų 93,4 % prostitucija yra pagrindinis pragyvenimo šaltinis⁷⁹. Jos nuo gimimo priklausė socialiai pažeidžiamiausių asmenų grupei, joms laiku nebuvo suteikta socialinė ir psichologinė pagalba.

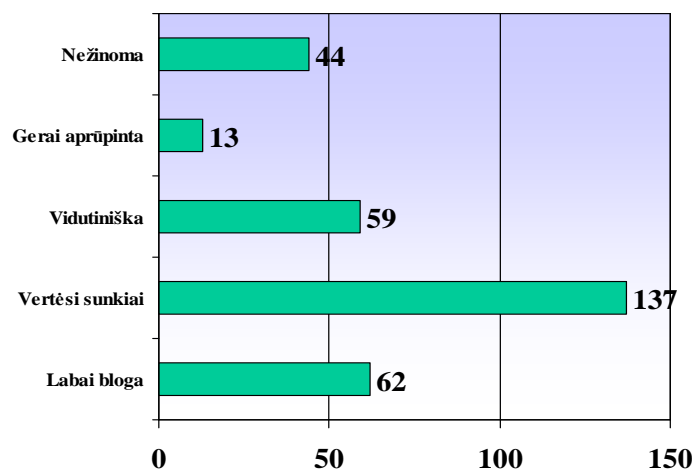
---

⁷⁹ Tarptautinė migracijos organizacija, Vilniaus universitetas. Prekyba moterimis: Problema, prevencija, pagalba aukoms. 2004, Vilnius. P.42.

Statusas prieš tampant prekybos žmonėmis aukomis

Ekonominė padėtis prieš tampant prekybos žmonėmis aukomis

Kaip matyti iš pateiktos diagramos, 64 % moterų (199 atvejais) ekonominė padėtis buvo bloga ir labai bloga. Tik 13 merginų buvo iš pasiturinčių šeimų.

Šiam procesui įtakos turi ir prostitucijos paklausa užsienyje, nevienodas prostitucijos teisinis reglamentavimas skirtingose valstybėse (prostitucijos legalizavimo ir dekriminalizavimo). Tačiau pastebėta, kad tose šalyse, kur prostitucija legalizuota, prekybos žmonėmis problemų nesumažėja. Štai sekso industrija Nyderlanduose per metus gauna milijardą pelno. Tai viena pagrindinių paskirties valstybių Vakarų Europoje, kurioje veikia virš 2000 bordelių, paklausios eskortavimo paslaugos,

kurias teikia apie 30000 moterų. Be to, 68-80 proc. moterų, dirbančių šios šalies sekso paslaugų industrijoje yra atvykėlės iš kitų šalių – tai faktorius, tiesiogiai rodantis į prekybą žmonėmis⁸⁰.

Europolas savo 2007 metų veikos ataskaitoje dėl kovos su prekyba žmonėmis įvardijo štai tokius faktorius, tiek dabar, tiek ateityje užtikrinsiančius nuolatinę pasiūlą aukų, tenkinančių mokamų seksualinių paslaugų ir pigaus darbo paklausą. Minėti faktoriai suskirstyti į verčiančius asmenis tapti išnaudojimo aukomis ir viliojančius žmones įsitraukti į šį „verslą“ (angl. *push and pull factors*).

Verčiantys faktoriai:

- aukštas nedarbo lygis;
- moterims sunkiai prieinama darbo rinka ir lyčių diskriminacija;
- mažai galimybių pagerinti gyvenimo kokybę;
- seksualinė ar etninė diskriminacija;
- skurdas;
- slapstymasis nuo persekiojimo, smurto ir išnaudojimo;
- bėgimas nuo žmogaus teisių pažeidinėjimo;
- socialinės infrastruktūros griūtis;
- kitos aplinkos sąlygos, įskaitant konfliktus ir karą;
- suvokimas, kad ES yra daugiau galimybių;

Viliojantys faktoriai:

- geresnis gyvenimo lygis ir kokybė;
- geresnės aukštesnio išsilavinimo perspektyvos;
- jokios diskriminacijos ar išnaudojimo;
- minimalaus lygio ir asmeninių laisvių įgyvendinimas;
- geresnės galimybės įsidarbinti;
- pigios darbo jėgos paklausa;
- vyrų, ieškančių mokamo sekso paslaugų, pasiūla;
- aukštesnis atlyginimas ir geresnės darbo sąlygos;
- darbuotojų paklausa sekso industrijoje ir didesni pelnai⁸¹.

Kaip minėta Lietuvoje šiam reiškiniui įtakos daro ir narkomanijos plitimas. Apie 40 proc. moterų sutinka užsiimti prostitucija dėl to, kad vartoja narkotikus ir neturi pinigų jiems nusipirkti.

---

⁸⁰ <http://www.iast.net/thefacts.htm>

⁸¹ Trafficking in Human Beings in the European Union: a Europol Perspective. Europol, 2007. P.3. <
www.europol.europa.eu/publications/Serious_Crime_Overviews/THB_FactSheet2007.pdf> (Žiūrėta 2008-03-20)

Tokios merginos lengviausiai tampa prekybos žmonėms aukomis, nes jomis galima manipuliuoti, be to, nėra jokios rizikos, kad parduotos kreipsis pagalbos ar pabėgs⁸².

Dar viena priežastis, kodėl imamasi prostitucijos, yra šeima, kurioje auka užaugo. Jeigu vaikas auga normalioje šeimoje, kur nuo mažens formuojamos vertybės, vyrauja šilti tarpusavio santykiai, dėmesys, pagarba, jis jaučiasi gerbiamas kaip asmenybė, jaučiasi saugus, išmoksta bendrauti, pasitikėti savimi, priimti savarankiškus sprendimus, kontroliuoti ir reguliuoti savo elgesį, reikšti savo nuomonę, jausmus ir emocijas, turi savo vertybių sistemą, gerbia save ir teigiamai save vertina. Alkoholio vartojimas šeimoje, asocialus gyvenimas verčia augti mergaitę amoraliroje aplinkoje. Patirtos vaikystėje seksualinio smurto traumos taip pat laikomos viena svarbiausių priežasčių, kodėl imamasi prostitucijos. Pasak ekspertų, jei mergina 9–13 metų buvo išprievartauta tėvo, patėvio ar motinos sugyventinio, tai palieka didelį pėdsaką jos psichikos būklei visam gyvenimui. Jei tai vyksta nuolat, ji nėra gydoma, iki prostitucijos lieka tik vienas žingsnis.

Ekspertų nuomone, gyvenimas drauge nesusituokus irgi turi įtakos polinkiui į prostituciją. Pradėdami gyventi drauge jaunuoliai turi susitarti dėl gyvenimo sąlygų, kitu atveju mergina, dirbdama visus darbus už savo sugyventinį ir neturėdama laiko sau, nebaigs jokių mokslų, o išsiskyrusi liks be nieko.

Visuomenės informavimo priemonių įtaka - kontraversiška. Viena vertus, parduotų merginų istorijos, gyvenimo patirtis ir situacijos vaizduojamos spaudoje verčia kiekvieną dar kartą apgalvoti savo sprendimą dirbti užsienyje, netikėti besąlygiškai lengvais pinigais svetur. Tačiau prostitučių įvaizdis spaudoje, ypač televizijoje, neretai sukuriama labai patrauklus, puikus – ji yra graži, laisva, puikiai apsirengusi. Filmuose taip pat matome prostitutas gražias, ilgakojes, kurios sutinka milijonierius. Vėliau milijonieriai jas įsimyli ir viskas atrodo pasakiškai gražiai. Neretai taip galvoja ir jaunos merginos iš Lietuvos, ypač iš asocialių šeimų⁸³.

Vidaus reikalų ministerijos duomenimis, tiesioginės priežastys, kodėl moterys savanoriškai imasi prostitucijos, yra: 15% – kad turėtų „gražų ir linksną gyvenimą“; 15% – kad įdomu; 13% – kad nereikėtų dirbti; 11% – kad turėtų papildomų pajamų.

4. PREKYBOS ŽMONĖMS AUKOS VIKTIMOLOGINĖ CHARAKTERISTIKA

Remiantis duomenimis apie aukas, kurios kreipėsi pagalbos į 3 pagrindines pagalbą nukentėjusioms nuo prekybos žmonėmis moterims teikiančias organizacijas Lietuvoje, buvo

---

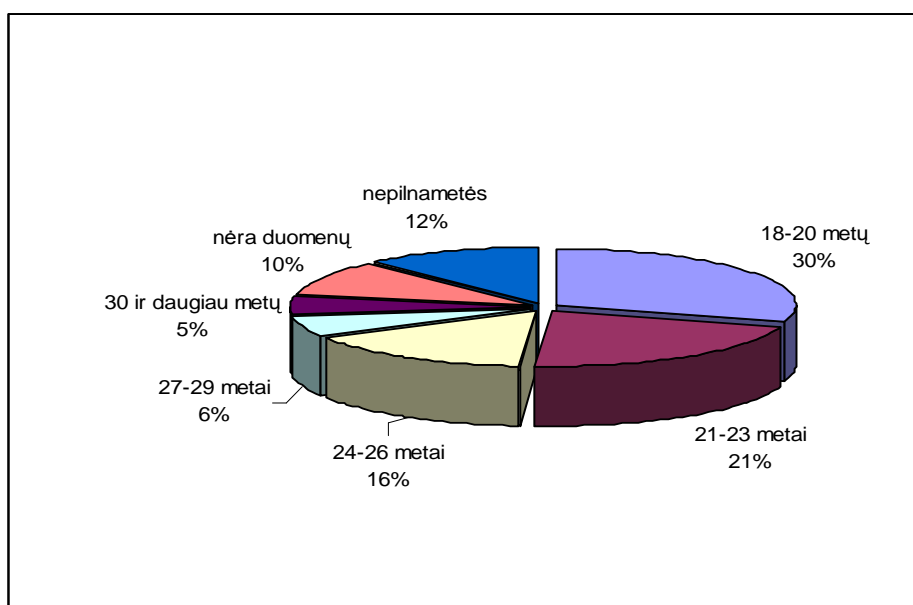
⁸² Prekyba žmonėmis: prevencija, aukų apsauga, problemos sprendimo būdai. Lietuvos žmogaus teisių centras. 2006. P. 11.

⁸³ Tarptautinė migracijos organizacija, Vilniaus universitetas. Prekyba moterimis: Problema, prevencija, pagalba aukoms. 2004, Vilnius. P.43.

„nupieštas“ prekybos žmonėmis aukos paveikslas⁸⁴. Visų šiame skyriuje bei prieduose pateiktų grafikų ir lentelių duomenų šaltiniai yra Tarptautinės migracijos organizacijos, Lietuvos Caritas Kauno skyriaus ir Dingusių žmonių šeimų paramos centro duomenys nuo 1998 iki 2004 metų.

Didžioji dalis – 80,1% – merginų buvo išvežtos dirbti prostitutėmis į užsienio šalis, kita dalis – 19,9% buvo rengiamos išvežti, t. y. merginos jau ruošėsi išvykti, tačiau dėl įvairių priežasčių pavyko to išvengti.

Amžius. Prekybos moterimis aukos dažniausiai yra jaunos 18–26 metų moterys. Amžiaus vidurkis yra 22 metai, tačiau daugiausia merginų yra 19 ir 20 metų. Amžius svyruoja nuo 9 iki 48 metų. Net 12% aukų buvo nepilnametės – ypač pažeidžiama merginų grupė.

Išsilavinimas. Išanalizavus duomenis matyti, jog prekybos moterimis aukų išsilavinimas yra žemesnis nei šalies vidurkis, t. y. daugiau nei pusė moterų turi ne aukštesnį kaip vidurinį išsilavinimą. Tačiau yra ir turinčiųjų aukštesnį bei aukštąjį išsilavinimą. Į nebaigto vidurinio išsilavinimo kategoriją pakliūva ir moksleivės, dar tebesimokančios mokykloje, o turinčių vidurinį išsilavinimą – studentės ar merginos, baigusios specialųjį internatą sutrikusio intelekto vaikams. Prekeiviai žmonėmis nevengia pasinaudoti ir merginų negalia. Šiek tiek daugiau nei pusė (51,3%) merginų (neskaitant tų, apie kurias nėra žinoma) neturi jokios specialybės, todėl joms itin sunku susirasti darbą. Kitos merginos turi tokias specialybes (mažėjimo tvarka): siuvėjos, kirpėjos, virėjos, pardavėjos, keramikės, mokytojos, med. sesers, administratorės, buhalterės, sekretorės. Dauguma šių specialybių nėra aukštai vertinamos darbo rinkoje, todėl atlyginimas dažniausiai yra minimalus.

⁸⁴ Ten pat. P. 34-40.

Prekybos moterimis aukų turima arba būsima (jei studentė) specialybė

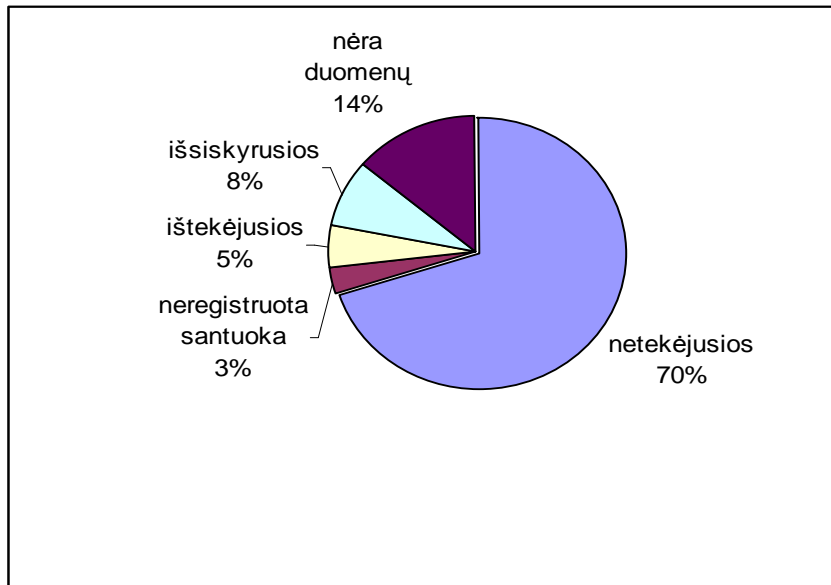
Specialybė	Procentai	Skaičius
Neturi specialybės	31%	39
Siuvėja	5%	6
Kirpėja	5%	6
Turi specialybę, bet nėra duomenų kokią	4%	5
Virėja	3%	4
Mokytoja	2%	3
Pardavėja	2%	3
Keramikė	2%	3
Medicinos sesuo	2%	2
Administratorė	1%	1
Buhalterė	1%	1
Barmenė	1%	1
Sodininkė	1%	1
Sekretorė	1%	1
Nėra duomenų	41%	52

Tautybė. Didžiąją į užsienį išvežtų ir parduotų moterų dalį sudaro lietuvės – 75,2%, rusių yra 7,8%, o lenkių – 2,1%. Apie 14,9% moterų tautybę nėra duomenų. Taigi moterų pasiskirstymas pagal tautybę iš esmės sutampa su Lietuvos etnine sudėtimi, todėl galima teigti, jog etninės mažumos nėra labiau pažeidžiamos nei dominuojanti etninė grupė.

Šeiminė padėtis. Dauguma prekybos moterimis aukų yra netekėjusios. Netekėjusios ir išsiskyrusios moterys sudaro daugumą (78%), jų statusas reiškia, jog jos neturi normalios tėvų šeimos ir jomis niekas nesirūpina. Kas nors pasirūpinti gali tik aštuoniais procentais aukų, kurios yra ištekėjusios ar gyvena neregistruotoje santuokoje. Turinčių vaikų yra 28,4% (nors ištekėjusių, išsiskyrusių ar gyvenančių neregistruotoje santuokoje yra 16%) – nemaža dalis netekėjusių merginų turi vaikų.

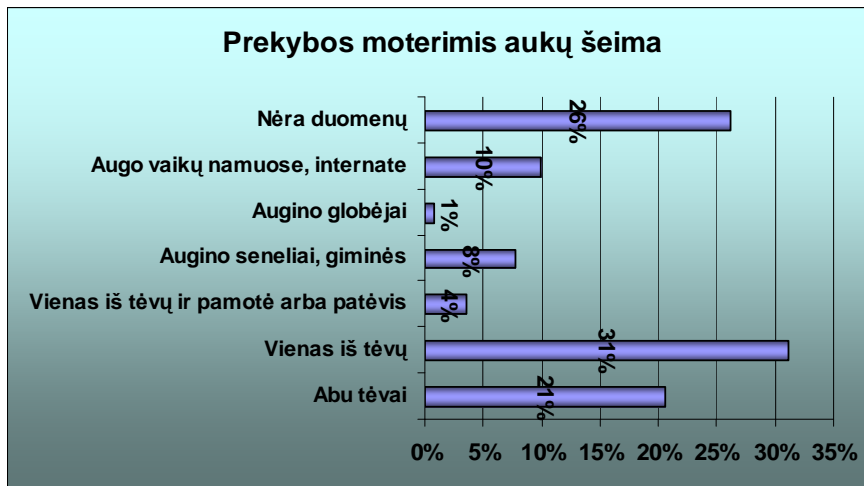

Aukų šeiminė padėtis

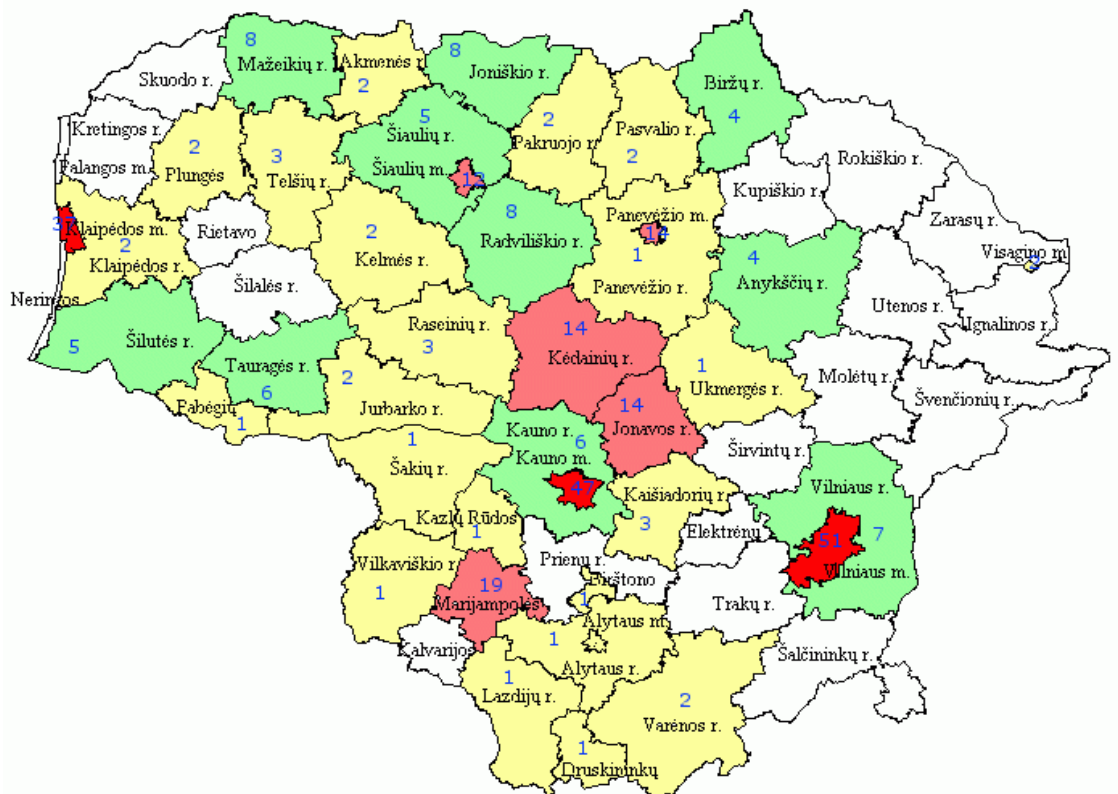

Užimtumas ir materialinė padėtis. Ekspertai teigia, jog dauguma merginų neturėjo jokio ar nuolatinio darbo. Tam yra kelios priežastys: aukštas nedarbo lygis, žemas išsilavinimas, vaiko priežiūra, nenoras daug ir sunkiai dirbti už minimalų atlyginimą. Taigi tik 14,4% merginų (neskaitant tų, apie kurias nėra žinoma) turėjo nuolatinį darbą, šiek tiek daugiau nei pusė buvo bedarbės, kitos dirbdavo atsitiktinius darbus, mokėsi arba studijavo. Turinčios nuolatinį darbą dirbo kirpėjomis, siuvėjomis, pardavėjomis, fabriko darbuotojomis, virėjomis, auklėmis, apipavidalintojomis. Tik dvi moterys turėjo geriau apmokamus darbus, viena dirbo buhalterė, kita parduotuvės vedėja ir tik jų išvykimo priežastys nebuvo materialinės. Taigi nuolatinio ir pakankamai apmokamo darbo nebuvimas lemia tai, jog daugumos merginų materialinė padėtis prieš išvykstant buvo bloga. Būtent todėl jos susigundo pasiūlymu padirbėti užsienyje.

Prekybos moterimis aukų tėvų šeima. Tik 20,6% merginų augo pilnoje šeimoje, t. y. su abiem tikrais tėvais. Likusios merginos, o tai sudaro beveik pusę, augo nepilnoje šeimoje, pas senelius, gimines ar globėjus, vaikų namuose ar internatuose (tačiau beveik apie trečdalis merginų tėvų šeimą nėra žinoma). Ekspertų teigimu iš tiesų dauguma merginų kilusios iš nepilnų šeimų arba tėvai jų neaugino (vieni mirę, kiti palikę, treiems atimtos ar apribotos teisės). Taigi dauguma moterų yra kilusios iš ypač pažeidžiamos aplinkos. Tai gali būti viena priežastis, kodėl jos nepateikia duomenų apie savo tėvų šeimą. Surinktais duomenimis apie merginų brolius arba seseris taip pat be išlygų remtis negalima, kadangi apie didelę dalį merginų (41,2%) nėra žinoma. Pagal šiuos duomenis galima teigti, kad didesnė merginų dalis (35,4%) turi bent vieną brolių ar seserį (vienturčių yra 23,4%). Tačiau tai, jog mergina turi brolių arba seserų, negarantuoja pagalbos (kartais ir atvirkščiai), kitaip mergina į organizacijas nesikreiptų.

Gyvenamoji vieta. Merginų pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietą beveik atitinka šalies gyventojų pasiskirstymą miestuose ir kaimuose, taigi negalima teigti, jog merginos, gyvenančios kaime, mieste ar didmiestyje, yra labiau pažeidžiamos. Ši problema yra aktuali visai Lietuvai.

Didieji miestai – viso 161 atvejis (51%). Kaunas- 47, Klaipėda – 37, Panevėžys- 14, Vilnius – 51, Šiauliai- 12.

Kiti miestai – 63 atvejai. Kėdainiai – 5, Marijampolė – 14, Radviškis- 4, Telšiai, Šilutė, Biržai – po 3 atvejus.

Kaimas – 91 atvejis. Jonavos raj.- 12, Kėdainių raj. - 9, Vilniaus raj. – 7, Joniškio, Kauno, Mažeikių raj.- po 6 atvejus.

Nereikia įrodymų, kad mergina ar moteris tapusi prekybos žmonėmis auka patiria dideles traumas, kurios lieka visam gyvenimui. Seksualinio išnaudojimo pasekmės moteriai yra labai rimtos: tiek fizinei, tiek psichinei sveikatai ir gerovei. Paprastai jos patiria tokias pat arba gerokai stipresnes psichologines traumas kaip ir moterys, patyrusios smurtą (pvz., šeimoje, užpuolimo metu) ar seksualinę prievartą. Prie visų tipinių psichologinio, fizinio bei seksualinio smurto aplinkybių šioms moterims prisideda dar ir dažnai pasikartojantys netikėti atvejai, izoliacija, pastovūs grasinimai, prekiautojų sąmoningas piktavališkas elgesys. Seksualinio išnaudojimo patirtis apima pasikartojantį stiprų smurtą be jokių ramybės ir normalaus gyvenimo periodų, nes auka niekada nežino, kas atsitiks, kada bus naujas įniršio ir smurto periodas.

Kuo ilgesnė aukos seksualinio išnaudojimo patirtis, tuo stipresnė trauma ir aštresni simptomai. Tokią patirtį turinčios moterys nesugeba ir neturi pakankamai jėgų ieškoti pagalbos, išeiti, pabėgti iš aplinkos, kurioje smurtaujama. Stipriai pažeidžiama aukos individualybė ir pagrindiniai principai: ji neturi asmens dokumentų, negali spręsti, kada jai valgyti, kada pailsėti, jos kūnas yra žalojamas ir išnaudojamas. Kontrolės praradimas yra labiausiai žeminantis ir labiausiai griauantis traumos aspektas. Kaip tokios patirties pasekmė, gali pasireikšti įvairios psichosomatinės ir emocinės reakcijos bei rimtesni klinikiniai simptomai⁸⁵.

Aukos elgesys yra prekybos žmonėmis latentiško priežastis. Merginos nesikreipia pagalbos, todėl daugybė prekybos žmonėmis atvejų nepatenka į oficialią statistiką. Toks merginų elgesys yra pasekmė stiprios kontrolės, kurią jos aptiria prekeivių žmonėmis rankose – moterys tampa nuolankios ir paklusnios, kad tik išvengtų smurto. Pasikartojančios traumos ir baimė verčia auką niekuo nepasitikėti. Realybė, kurioje ji gyvena, yra sutrikdyta, auka abejoja tiek kitais, tiek pati savimi. Todėl jai labai sunku priimti esminius sprendimus ir nutraukti besitęsiantį išnaudojimą ir smurtą, ieškoti pagalbos ir grįžti namo arba pakeisti gyvenimo būdą.

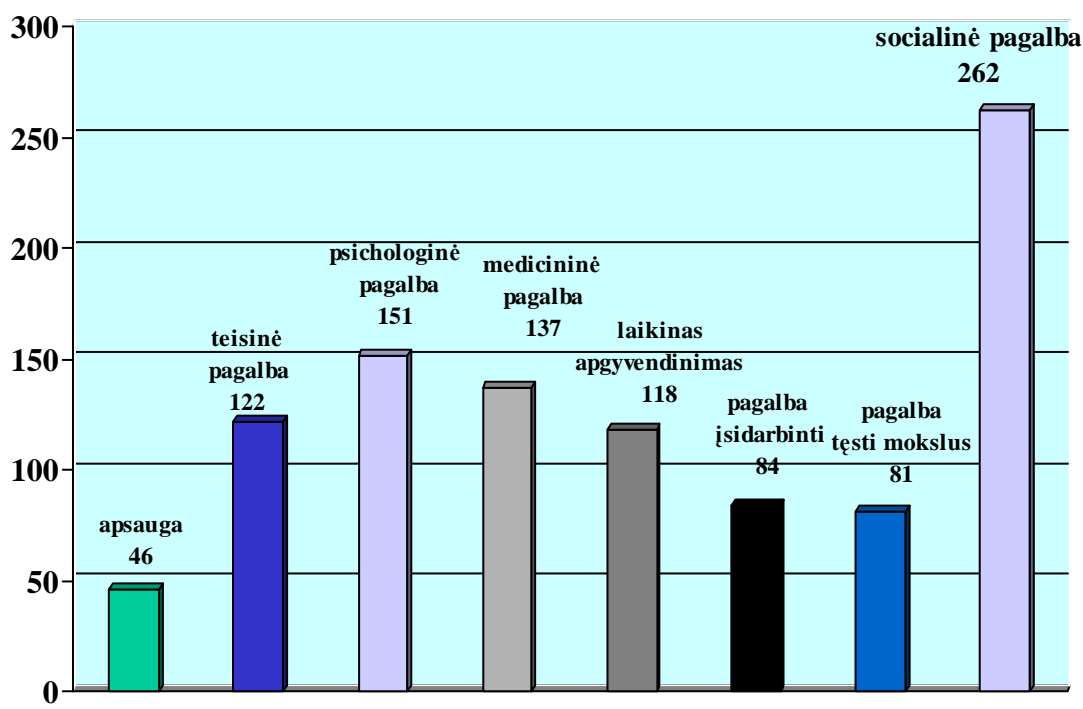
Kita problema, su kuria susiduriama yra ta, kad net jei merginas pasiekia pagalba, jos atsisako duoti parodymus prieš savo skriaudėjus arba juos iškraipo. Tokio elgesio priežastis paprastai būna baimė, nes mano, kad su jomis bei jų artimaisiais bus susidorota. Kaltininkai merginas įtikina, kad policija yra papirka ir kad jos vis tiek nieko nepasieks. Todėl čia ypač svarbus prevencinis aiškinamasis darbas, būtina joms suteikti kuo daugiau informacijos apie prekybos moterimis pavojus, mitus ir realybę.

---

⁸⁵ Tarptautinė migracijos organizacija, Socialinių tyrimų institutas. Prekyba moterimis: problemos, sprendimai, žvilgsnis iš vidaus. Vilnius 2004. P.69.

Be pagalbos iš šalies, be specialistų pagalbos šioms moterims grįžti į normalų gyvenimą yra nepaprastai sunku. Šiandien Vilniaus mieste veikia 12 organizacijų, teikiančių įvairių rūšių pagalbą smurtą patyrusioms moterims (įskaitant prostitucijos ir prekybos žmonėmis aukas): Branda, Dingusių žmonių šeimų paramos centras, Mamos ir vaiko paramos fondas, Moterų informacijos centras, Praeities pėdos, Vilniaus arkivyskupijos Caritas įstaiga, Vilniaus moterų namai, Vilniaus moterų draugija, ŽIV ir AIDS paveiktų moterų bei jų artimųjų asociacija (Demetra), VŠĮ Socialinės atsakomybės centras, Vilniaus miesto motinos ir vaiko pensionas, Tarptautinės migracijos organizacijos Vilniaus biuras. Organizacijos, teikiančios pagalbą smurtą patyrusioms moterims, siūlo platų paslaugų spektrą. Tai informavimas, konsultavimas, savitarpio pagalbos grupės, psichologo, teisininko, socialinio darbuotojo konsultacijos ir pagalba, trumpalaikis ir ilgalaikis prieglobstis, mediko konsultacijos. NVO duomenimis, į jas besikreipusiom prekybos žmonėmis aukoms reikėjo tokios pagalbos:

Pagalbos poreikiai

5. PREKYBOS ŽMONĖMIS PREVENCIJA LIETUVOJE

Pagrindinis būdas, galintis sumažinti prekybos žmonėmis plitimą Lietuvoje - tai veiksmingas, koordinuotas ir kooperuotas prevencinis darbas.

Dažniausiai šio reiškinio prevencija vykdoma tarp potencialių aukų – jaunų, socialiai pažeidžiamų merginų bei moterų grupėse. Prevencinės priemonės taip pat taikomos į šio reiškinio

paklausą, t. y. sekso paslaugų klientus (į paklausą nukreiptos prevencijos pavyzdys – Švedijoje veikiantis įstatymas, baudžiantis seksualinių paslaugų pirkėjus). Galima kalbėti ir apie prekeivių žmonėmis atžvilgiu nukreiptą prevenciją – baudžiamuosius įstatymus, numatančius griežtas bausmes už tokią veiklą (kol kas retai, tačiau jau kalbama ir apie kitokio pobūdžio prevenciją potencialių prekeivių žmonėmis atžvilgiu – tam tikrą jaunimo šviečiamąją veiklą, siekiant suformuoti negatyvias nuostatas į žmogaus pirkimą ar pardavimą). Dar viena grupė, su kuria būtina dirbti – tai specialistai, savo darbe susiduriantys su prekybos žmonėmis aukomis bei didžiausios rizikos grupėmis, pavyzdžiui, socialiniai darbuotojai, policija, pedagogai. Negalima pamiršti ir sprendimus priimančių grupių – politikų, įstatymus leidžiančios bei vykdančios valdžios atstovų, nes būtent jie priima svarbius nutarimus dėl teisės aktų, prioritetų skirstant lėšas. Darbo metodų ir priemonių spektras vykdant prekybos moterimis prevenciją taip pat labai platus – jis apima įvairius tiesioginio informavimo būdus, konsultavimą, mokymus, rizikos grupių švietimą, jų socialinės-ekonominės padėties gerinimą, seksualinės prievartos prevenciją bei kitas veiklas.

Kaip matyti, prevencija – bene plačiausia veiklos sritis, kovojant su prekyba moterimis. Tačiau imtis visų reikiamų prevencinių priemonių iš karto praktiškai neįmanoma, ypač vienos organizacijos ar institucijos veiklos kontekste. Todėl dažniausiai, vykdant prekybos moterimis prevenciją, išskiriami tam tikri problemos aspektai, iškeliami konkretūs tikslai ir bandoma juos pasiekti kuo efektyvesnėmis priemonėmis.

Šiuo metu Lietuvoje baigiama įgyvendinti jau antroji Prekybos žmonėmis prevencijos bei kontrolės 2005–2008 metų programa⁸⁶. Tikimasi, kad gyvendinus šią Programą pagerės informacijos apie prekybos žmonėmis ir prostitucijos būklę Lietuvoje kaupimas ir analizė, pagerės visuomenės informavimas apie prekybą žmonėmis, prostitucijos kontrolę ir prevenciją; taps veiksmingesnė ankstyvoji prevencija, taikoma potencialioms aukoms, operatyvesnė ir tikslingesnė socialinė, teisinė, psichologinė ir medicininė pagalba nukentėjusiesiems, jų apsauga. Pagerės valstybės institucijų, įstaigų ir nevalstybinių organizacijų bendradarbiavimas kovojant su prekyba žmonėmis. Pagerės organizacinis, taktinis Lietuvos policijos darbas kovojant su šiais reiškiniais, bus veiksmingiau kovojama su nusikalstamomis struktūromis, tobulės ikiteisminis tyrimas ir teisminė praktika, sumažės aukų. Sustiprės tarptautinis bendradarbiavimas. Nepilnamečiams, nukentėjusiems nuo prekybos žmonėmis, bus taikomos tinkamesnės prevencijos ir reabilitacijos priemonės, sumažės nepilnamečių, tapusių prekybos žmonėmis aukomis, tobulės jų paieška.

---

⁸⁶ Valstybės žinios, 2005, Nr. 65-2333

Lietuvos kovos su prekyba žmonėmis pastangas teigiamai vertina tarptautinė bendruomenė – jau penkerius metus iš eilės JAV Valstybės departamentas Lietuvą įtraukia į valstybių grupę, kuri deda daugiausia pastangų kovojant su prekyba žmonėmis.

Kovojant su šiuo reiškiniu svarbi ne tik prevencinė, bet ir postvencinė veikla. Ypatingas dėmesys turėtų būti skiriamas apsaugoti prekybos žmonėmis aukas nuo antrinių pasikėsinimų sukuriant lengvesnes teisine procedūras, kad aukos nebūtų traumuojamos psichologiškai, teikiant joms visokeriopą – materialinę, medicininę, socialinę, psichologinę ir kitokią pagalbą. Siekiant įgyvendinti esminius teisingumo reikalavimus šiuolaikinėje visuomenėje, skiriamas nemažas dėmesys nukentėjusių teisėtų interesų gynimui bei socialinei rehabilitacijai. Ypatingai turi būti sudarytos tinkamos sąlygos bendruomenės pagalbai nusikaltimo aukoms ir jas globojančių visuomeninių organizacijų veiklai, kad nukentėję asmenys nesijaustų palikti likimo valiai.

Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija kasmet skelbia prekybos žmonėmis ir priverstinės prostitucijos aukų socialinės pagalbos ir reintegracijos į visuomenę projektų konkursus. Projektus konkursui gali teikti valstybės ir savivaldybių įstaigos bei nevyriausybines organizacijas, kurios dirba priverstinės prostitucijos ir prekybos žmonėmis aukų socialinės pagalbos ir reintegracijos į visuomenę srityje.

Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos duomenimis, Lietuvoje 2004 metais veikė apie 25 nevyriausybines organizacijas, teikiančios ar pasirengusios teikti pagalbą nuo prekybos žmonėmis nukentėjusiems asmenims. 2003-2004 metais buvo vykdoma „Prekybos žmonėmis ir prostitucijos aukų psichologinės rehabilitacijos, profesinio orientavimo ir užimtumo programa“, kurią įgyvendino Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos centrai šešiose savivaldybėse (Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Panevėžio, Šiaulių ir Alytaus). Jos tikslas buvo sukurti sąlygas prekybos žmonėmis ir prostitucijos aukoms reintegrotis į darbo rinką, didinti nukentėjusių motyvaciją darbui, suteikti bei didinti profesines bei bendrąsias kvalifikacijas ir gebėjimus.⁸⁷

2005 m. buvo įgyvendinami 11 projektų (LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerija skyrė 400 tūkst. litų). Remiantis projektų įgyvendinimo ataskaitų duomenimis 2005 m. projektuose dalyvavo 287 prekybos žmonėmis aukos (visos moterys), iš jų 76 įgijo bendrąjį ir/ar profesinį išsilavinimą, 63 integrovosi į darbo rinką. 2006 m. 13 projektų įgyvendinimui skirta – 455 tūkst. litų. Per pirmąjį programos įgyvendinimo ketvirtį profesinio orientavimo ir konsultavimo

---

⁸⁷ Balčiūnas S., Blinstrubas A. ir kt. Prekybos moterimis ir prostitucijos aukų rehabilitacija ir reintegracija. –Šiauliai, 2005. P. 17.

paslaugos, pagalbos integruojantis į darbo rinką bei užimtumo, darbo terapijos paslaugos suteiktos 14 prekybos žmonėmis aukų.

Nevyriausybės organizacijos, teikdamos paslaugas nukentėjusioms moterims, turėtų ne tik padėti joms reintegruoti į visuomenę, teikdamos socialinę, medicininę ar psichologinę pagalbą, bet ir skatinti moteris kreiptis į policiją bei liudyti prieš jas pardavusius ar pardavinėjusius asmenis, kadangi tai, kad moterys nesikreipia į policiją yra pagrindinė prekybos žmonėmis latentškumo priežastis. Be to, sėkmingas šios kategorijos nusikaltimų ištyrimas didele dalimi priklauso nuo nukentėjusiųjų parodymų. Latentiškumą galima būtų sumažinti nuolat organizuojant ir vykdant informacines kampanijas prieš prekybą žmonėmis, kurių metu visuomenė būtų informuojama apie prekybos žmonėmis aukų teises (tarp jų išaiškinant jų teisę kreiptis į teisėsaugos institucijas bei aukoms suteikiamas teises, socialines, medicinines bei saugumo garantijas).

IŠVADOS

1. Prekybos žmonėmis problema, įskaitant ir tarptautines problemas šioje srityje, kaip ir kitose pasaulio ir Europos šalyse, egzistuoja ir Lietuvoje. Lietuva prekybos žmonėmis srityje yra eksporto, tranzito ir importo šalis. Šalyje prekybos žmonėmis mastai yra vieni didžiausių tarp Baltijos šalių. Lietuva patenka tarp 11 pasaulio valstybių, iš kurių išgabenama daugiausiai prekybos žmonėmis aukų.

2. Dėl didelio prekybos žmonėmis latentškumo Lietuvoje nėra tikslios informacijos apie prekybos žmonėmis mastus bei pasireiškimo formas. Lietuvoje iškeltų baudžiamųjų bylų dėl prekybos žmonėmis analizė rodo kad prekyba žmonėmis Lietuvoje, įskaitant ir Lietuvos piliečių išvežimą į užsienio šalis, daugiausia orientuota į seksualinį išnaudojimą. Pastaruoju metu ypač sparčiai vystosi vaikų pardavimas priverstinei prostitucijai, kurio aukomis paprastai tampa 14 – 18 metų nepilnametės. Prognozuojama, kad Lietuva greitai gali tapti priverstinio darbo paskirties valstybe taip vadinamoms trečiosioms valstybėms, tokioms kaip Ukraina, Baltarusija ir pan.

3. Lietuva nepriklauso šalims, kuriose išaiškinama daug prekybos mažamečiais atvejų. Tačiau tai nereiškia, kad to nėra. Prekyba vaikais gali pasižymėti labai dideliu latentškumu, kadangi vaikai turi mažiau sugebėjimų ir galimybių kreiptis į policiją, visuomenines organizacijas ir pan.

4. Prekyba žmonėmis labai glaudžiai susijusi su organizuotu nusikalstamu, kadangi ją organizuoja nusikalstamos grupuotės, puikiai išmanančios verslą, greitai reaguojančios į rinkos pokyčius.

5. Prekybą žmonėmis taip dažnai lydi tokie nusikalstami reiškiniai, kaip korupcija, nelegali migracija, prostitucija, pinigų plovimas, dokumentų klastojimas. Su korupcijos pagalba organizuotos nusikaltėlių grupės tam tikra prasme blokuoja teisėsaugos institucijų reakciją į juos. Nelegalios migracijos artimą ryšį sąlygoja tai, kad moterys, vaikai parduodami, išvežami į labiau išsivysčiusias šalis, kuriose aukštesnis pragyvenimo lygis ir, kuriose galioja gana griežti atvykimo į jas režimai. Prekeiviai žmonėmis būna priversti juos gabenti nelegaliai. Dokumentų klastojimas padeda pašalinti kliūtis padaryti šį nusikaltimą arba jį užmaskuoti. Vėliau prekeiviai žmonėmis ieško įvairiausių būdų kaip legalizuoti milžinišką nusikalstamą pelną.

6. Remiantis teismų praktika dauguma moterų pačios sutinka važiuoti į užsienį dirbti prostitutėmis. Tai jas verčia daryti žemas pragyvenimo lygis, mažos galimybės susirasti darbą.

7. Tarptautinėje bendruomenėje prekybos žmonėmis samprata formavosi daugiau nei šimtmetį. 2001 m. JT konvenciją *Prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą* papildantis Protokolas *dėl prekybos žmonėmis, ypač moterimis ir vaikais prevencijos, sustabdymo bei baudimo*

už vertimąsi ja ir 2002 m. liepos 19 d. Europos Tarybos pamatinis sprendimas 2002/629/TVR *dėl kovos su prekyba žmonėmis* - tai dokumentai, suformulavę baigtinę prekybos žmonėmis sampratą, kuri apjungė kone visus iki jo buvusių apibrėžimus bei apibendrino įvairių tarptautinių organizacijų požiūrį į šią problemą. Juose įtvirtinta prekybos žmonėmis samprata buvo perkelta į paskutinę LR BK 147 straipsnio, reglamentuojančio baudžiamąją atsakomybę už šį nusikaltimą, redakciją.

8. Šiuo metu galiojanti prekybos žmonėmis dispozicija visiškai atitinka tarptautinių teisės aktų reikalavimus, taip pat įgyvendinti reikalavimai nustatyti baudžiamąją atsakomybę juridiniam asmeniui, bausti griežtomis bausmėmis. Atsakomybė už asmenų išnaudojimą priverstiniam darbui ar vertimą dirbti vergovės sąlygomis išskirta LR BK 147¹ straipsnyje.

9. Sunku vienareikšmiškai pasakyti, ar naujoji straipsnio redakcija yra švelnesnė ar griežtesnė nei ankstesnės. Tai sprendžiama atsižvelgiant į konkrečios bylos aplinkybes.

10. Neįrodytas laisvės suvaržymo faktas yra viena dažniausių išteisinamųjų nuosprendžių priėmimo priežasčių. Pastebėta, kad prie to prisideda ir ydingą praktiką skatina klaidingai interpretuojami Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato pasisakymai.

11. Praktika rodo, kad didžioji dauguma moterų sutinka būti išvežtomis į užsienį dirbti prostitutėmis ir teisme jos patvirtina šį faktą. Pagal tarptautinę prekybos žmonėmis sampratą į aukos sutikimą, jei jis buvo išgautas vienu iš veikos padarymo būdu, neturi būti atsižvelgiama. Šiuo metu galiojanti prekybos žmonėmis dispozicija nenumato šio viktimologinio aspekto, tačiau priimdami sprendimus teismai kartais daro nuorodas į tarptautinę prekybos žmonėmis sampratą.

12. Viena iš priežasčių, dėl ko daugelyje ikiteisminių tyrimų, pradėtų dėl prekybos žmonėmis, nusikalstamos veikos vėliau būna perkvalifikuojamos, yra neįrodytas veikos padarymo tikslas, todėl jo įtraukimas į nusikaltimo sudėtį kartais kritikuojamas. Tačiau prekybos žmonėmis normoje tikslas yra būtinas, kadangi pagal jo teisėtumą žmogaus įgijimas diferencijuojamas į nusikalstamą ir ne nusikalstamą.

13. Lietuvos Respublikos Vyriausybė, įvertindama prekybos žmonėmis problemos svarbą, atsižvelgdama į šalies ekonomines bei finansines galias, vykdo nuoseklią, kryptingą prekybos žmonėmis kontrolės ir prevencijos politiką. Pagrindinės Lietuvos Respublikos Vyriausybės politikos kryptys šioje srityje yra švietimas (informavimas), prekybos žmonėmis aukų ir nukentėjusiųjų rėmimas, valstybės institucijų ir nevyriausybinų organizacijų bendradarbiavimas bei veiklos koordinavimas, tarptautinis bendradarbiavimas.

14. Tai, kad aukos nesikreipia į policiją yra pagrindinė prekybos žmonėmis latentiškumo priežastis. Sėkmingas šios kategorijos nusikaltimų ištyrimas taip pat didele dalimi priklauso nuo

nukentėjusiųjų parodymų. Nevyriausybines organizacijas, teikdamos paslaugas nukentėjusioms moterims, turėtų aktyviau skatinti moteris kreiptis į policiją bei liudyti prieš savo skriaudėjus. Latentiškumą taip pat būtų galima sumažinti nuolat organizuojant ir vykdant informacines kampanijas prieš prekybą žmonėmis, kurių metu visuomenė būtų informuojama apie prekybos žmonėmis aukų teises (tarp jų išaiškinant jų teisę kreiptis į teisėsaugos institucijas bei aukoms suteikiamas teises, socialines, medicininės bei saugumo garantijas).

PANAUDOTŲ ŠALTINIŲ SĄRAŠAS:

Lietuvos Respublikos teisės aktai:

1. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. Valstybės žinios, 2000 10 25, Nr. 89-2741.
2. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. Valstybės žinios. 2000. Nr. 74-2262.
3. 2003 m. balandžio 22 d. Lietuvos Respublikos Įstatymas Nr. IX-1525 „Dėl protokolo dėl prekybos žmonėmis, ypač moterimis ir vaikais, prevencijos, sustabdymo bei baudimo už vertimąsi ja, papildančio Jungtinių Tautų Organizacijos konvenciją prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą, ratifikavimo“. Valstybės žinios, 2003 Nr. 49-2157.
4. 2005 m. Birželio 23 d. Lietuvos Respublikos Įstatymas Nr. X-272 „Dėl baudžiamojo kodekso 48, 60, 145, 147, 157, 212, 213, 214, 215, 226, 249, 251, 252, 256, 267, 270, 272, 274, 280 straipsnių ir priedo pakeitimo bei papildymo ir kodekso papildymo 147(1), 199(1), 199(2), 267(1), 270(1), 308(1) straipsniais“. Valstybės žinios, 2005-06-30, Nr. 81-2945.
5. Baudžiamojo kodekso 8(1), 25, 32, 35, 45, 47(1), 53(1), 54, 55, 131, 239, 241, 242, 306, 321(2) straipsnių pakeitimo ir papildymo bei papildymo 131(3), 310(1) straipsniais įstatymas. Galiojo nuo 1998 07 29 iki 2003 04 30; negalioja nuo 2003 05 01. Valstybės žinios, 1998, Nr. 67-1937.
6. Lietuvos Respublikos žmogaus audinių, ląstelių ir organų donorystės ir transplantacijos įstatymas. Valstybės žinios, 1996, Nr. 116-2696 (2004, Nr. 55-1886).
7. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. gegužės 19 d. nutarimas Nr. 558 „Dėl prekybos žmonėmis prevencijos bei kontrolės 2005–2008 metų programos patvirtinimo“. Valstybės žinios, 2005-05-24, Nr. 65-2333.

Užsienio teisės aktai:

1. Convention for the Suppression of the Traffic in Persons and of the Exploitation of the Prostitution of Others. Approved by General Assembly resolution 317(IV) of 2 December 1949.
2. Supplementary Convention on the Abolition of Slavery, the Slave Trade, and Institutions and Practices Similar to Slavery. Adopted by a Conference of Plenipotentiaries convened by Economic and Social Council Resolution 608(XXI) of 30 April 1956 and done at Geneva on 7 September 1956.
3. Recommendation No. R (2000) 11 of the Committee of Ministers to Member States on Action Against Trafficking in Human Beings for the Purpose of Sexual Exploitation (Adopted by the Committee of Ministers on 19 May 2000, at the 710th meeting of the Ministers' Deputies.)

4. 2002 m. liepos 19 d ES Tarybos pagrindų sprendimas „Dėl kovos su prekyba žmonėmis“ Nr. 2002/629/TVR.
5. Bendrieji Veiksmi (97/154/TVR), Tarybos priimti remiantis Europos Sąjungos sutarties K.3 straipsniu dėl kovos su nelegalia prekyba žmonėmis ir seksualiniu vaikų išnaudojimu. Official Journal L 63 of 04.03.1997).

Specialioji literatūra:

1. GIRARD Paul Frederic. Romėnų teisė. T.1. Kaunas, 1931.
2. ACHKURST Michael, MALANEZUK Peter. Šiuolaikinės tarptautinės teisės įvadas. Vilnius, 2000.
3. FEDOSIUK O. Prekyba žmonėmis baudžiamojoje teisėje ir teismų praktikoje. Teisė 2005 (54).
4. FEDOSIUK O. Prekybos žmonėmis nusikaltimo normos naujausios redakcijos (2005 m. birželio 23 d.) aiškinimo ir taikymo problemos. Jurisprudencija. 2007. T. 8(98).
5. FEDOSIUK O. Prekyba žmonėmis kaip nusikaltimas laisvei. Jurisprudencija. 2003. T. 45(37)
6. BOLZANAS D., DRAKŠIENĖ A. Prekybos žmonėmis samprata. Teisė 2004 53.
7. BELSER Patrick. Forced Labour and Human Trafficking: Estimating the Profits. Working Paper. International Labour Office. Geneva, 2005.
8. BAZYLEVAS I. Organizuotas nusikalstamumas ir prekyba žmonėmis. Prieiga per internetą <http://www.lygus.lt/ITC/files_smurtas/Kd.doc>
9. ŠIMKUS K. Organizuotas nusikalstamumas kaip grėsmė nacionaliniam saugumui. Kriminalinė justicija. 2000, T. 17.
10. BALČIŪNAS S., BLINSTRUBAS A. ir kt. Prekybos moterimis ir prostitucijos aukų reabilitacija ir reintegracija. Šiauliai, 2005.
11. BURDA R., GRUODYTĖ E., KRIKŠČIŪNAS R. Prekybos žmonėmis nusikaltimų tyrimo metodika. Vilnius: Tarptautinė migracijos organizacija, 2007.
12. JOČIENĖ D., ČILINSKAS K.. Žmogaus teisių apsaugos problemos tarptautinėje ir Lietuvos Respublikos teisėje. LRS. JT Vystymo programa. Vilnius, 2004.
13. Žmogaus teisės. Tarptautinių dokumentų rinkinys. Vilnius, 1993.
14. Prekyba žmonėmis: prevencija, aukų apsauga, problemos sprendimo būdai. Lietuvos žmogaus teisių centras. 2006.

15. Prekyba moterimis: Problema, prevencija, pagalba aukoms. Tarptautinė migracijos organizacija, Vilniaus universitetas. 2004, Vilnius.
16. Lietuvos Respublikos Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus 2007 metų veiklos ataskaita.
17. Lietuvos Respublikos prokuratūros veiklos 2007 m. ataskaita.
18. United Nations. Office on Drugs and Crime (UNODC). Report on Trafficking in Persons: Global Patterns. 2007.
19. Trafficking in Human Beings in the European Union: a Europol Perspective. Europol, 2007.
20. Financial Action Task Force - Groupe d'action financière. Money Laundering & Terrorist Financing Typologies 2004-2005.
21. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. Vilnius, 2000.
22. <http://www.iast.net/thefacts.htm>
23. Prekybos žmonėmis prevencija (taip pat ir prostitucijos klausimas). Prieiga per internetą <<http://www3.lrs.lt/owa-bin/owarepl/inter/owa/U0073012.doc> >

Teismų praktika:

1. Vilniaus apygardos teismo b.b. Nr. 1-2352003;
2. Vilniaus apygardos teismo b.b. Nr. 1-199/2003;
3. Vilniaus apygardos teismo b.b. Nr. 1-60/2004;
4. Šiaulių apygardos prokuratūros IT Nr. 14-1-261/2005 94/2004;
5. Lazdijų raj. apylinkės teismo b.b. Nr. 1-043-01;
6. Lazdijų raj. apylinkės teismo b.b. Nr. 1-088-05/02;
7. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimas Nr. 49 „Dėl teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose“
8. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimas Nr. 49 „Dėl teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose“

SANTRAUKA

PREKYBA ŽMONĖMIS: BAUDŽIAMIEJI TEISINIAI IR KRIMINOLOGINIAI ASPEKTAI

Prekyba žmonėmis – tai vienas iš sunkiausių organizuotų nusikaltimų, grėsmingai plintantis visuose pasaulio regionuose. Teigiama, kad kasmet pasaulyje prekybos žmonėmis aukomis tampa 600–800 tūkst. vyrų, moterų ir vaikų, dauguma jų parduodami seksualiniam išnaudojimui. Tačiau išaiškintų ir užregistruotų atvejų skaičius yra daug mažesnis. Už prekybą žmonėmis nuteistų asmenų skaičiai yra dar mažesni. Siekiant išsiaiškinti šių reiškinių priežastis šiame darbe visapusiškai išanalizuoti prekybos žmonėmis kriminologinius ir teisinius aspektus.

Darbe nagrinėjama prekybos žmonėmis samprata, pateikiama detali prekybos žmonėmis sudėties požymių analizė, nagrinėjama teismų praktika, nurodomos jos ydingos kryptys, pateikiamas trumpas šios veikos kriminalizavimo įvertinimas. Paskutinėje darbo dalyje analizuojamos prekybos žmonėmis sąsajos su organizuotu nusikalstamumu bei kitomis nusikalstamomis veikomis tokiomis kaip korupcija, nelegali migracija, prostitucija, dokumentų klastojimas, pinigų plovimas. Analizuojamos prekybos žmonėmis priežastys, pateikiama aukos viktimologinė charakteristika, aptiriamos galimos ir naudojamos prevencinės bei postvencinės priemonės. .

SUMMARY

HUMAN TRAFFICKING: LEGAL AND CRIMINOLOGICAL ASPECTS

Human trafficking – is one of the most serious organized crimes rapidly spreading throughout the world. 600 – 800 thousands of men, women and children are sold every year, most of them for sexual exploitation. Numbers of detected and registered cases, however, are much smaller. Numbers of persons convicted for this crime are even more smaller. With the view to find out cause reasons of the phenomena this paper presents thorough analysis of criminological and legal aspects of the human trafficking.

The paper analyzes concept of the human trafficking, presents detailed analysis of the legal elements of this crime, surveys related case law, indicates its flawed trends, and presents short evaluations of the criminalization of this crime. The final part of the paper studies correlation of the human trafficking and the organized crime as well as other criminal acts such as corruption, illegal migration, prostitution, forgery of documents and money laundering. The paper analyzes cause reasons of human trafficking, also presents victimological picture of a victim, and discusses possible and available preventive and postventive measures.

PARAŠAS: